

SULANE

TALLINNA KAARLI KOGUDUSE AJAKIRI

Me ei ole kirjatähe, vaid Vaimu sulased,
sest kirjatäht suretab, aga Vaim teeb elavaks.
/2Ko 3:6 järgi/

Maara Vindi illustratsioon

1	Juhtkiri	Toimetuse
2	Jutlus. Jumala vägi	Artur Sommer
3	Aleksandria Clemens	Ain P. Leetma
8	Jumalale pühendatud	Maara Vint
9	Rooma – võrratu kultuuripärandiga linn	Tiina Laid
16	Eesti märtrid	Vootele Hansen
17	Koguduse töötaja. Rein Vrager – kiriku raudvara <i>Intervjuu kirikumees Rein Vrageriga</i>	Küllli Saard
24	Muusikatöö. Kammerkoor Canorus Inglismaal sõpradel külas	Tuuli Rehemaa
26	Muusikatöö. Piigadega kevadisel Prantsusmaal	Küllike Valk
27	Muusikatöö. Mirabelles' koori külalisreis Tallinnas	Merily-Riin Ruus
28	Muusikatöö. Kahe aasta plaan ühe aastaga	Pärtel Toompere
29	Tallinna Toompea Kaarli koguduse nõukogu 2013 kuni 2016	Vootele Hansen
32	Kristlus on imedest kokkupandud elu	Riho Saard

EELK Tallinna Toompea Kaarli Kogudus

Toompuiestee 4, Tallinn 10142

Telefon 619 9100

e-post: tallinna.kaarli@eelk.ee

kodulehekülg: www.kaarlikogudus.eu

Sulane. Tallinna Kaarli koguduse ajakiri, ISSN 1406-8168;

tiraaž 400; ilmub kaks korda aastas

Trükikoda: PrintStart OÜ

Toimetuse: Külli Saard, Saima Sellak-Martinson

Küljendus: Külli Saard

Arvelduskontod: SEB, arve: EE171010022004706006

Swedbank, arve: EE392200221011214295

Meil inimestena on ikka kombeks aeg-ajalt oma elu kohta „revisjoni“ teha, mõelda, mis on seni hästi korda läinud ja mida võiks veel muuta. Oma elule sunnib tagasi vaatama näiteks mõni elus ette tulnud kardinaalne muutus, aga nii mõnelgi on harjumuseks olnud ja tehtud analüüsida kas sünnipäeval või aastavahetusel, hetkel, kui algaks justkui uus eluetapp. Kirikuaastas oleme jõudnud lõikustä-nupühani, mis on ju samuti sobiv aeg hinnata, kuidas meil selle hetkeni elus läinud on, missugust saaki nii otseses kui ülekantud tähenduses oleme võinud seni koguda, missugused viljad on kasvanud. Hea on siinkohal ka meeles hoida, et „Kui Issand ei ehita koda, tühja vaeva näevad siis ehitajad temaga.

Kui Issand ei hoia linna, siis valvab valvur ilmaaegu.“ (Ps 127:1)

Nii ei piisa elus õnnestumiseks ainult meie kõvast tööst või enastohverdavast vaevanägemisest, vaid kristlastena usume, et kõige eest, mis meil on, on põhjust Jumalale tänu tuua. Jumala kõikvõimsast väest ja selle olulisusest meie igapäevaelus saab lugeda ka käesolevast Sulasest. Nimelt avaldame jutluse, mis viib meid ajas 1931. aastasse ja mille on kirjutanud toonane Kaarli koguduse III pihtkonna õpetaja Artur Sommer (hiljem Soomre). Kunstnik Maarja Vint mõtiskleb samuti Jumala armust ja usaldusest Tema vastu ning õigupoolest ei jäta seda teemat puudutamata ükski artikkel. Kauaaegne kaastööline Isa Ain

Peetrus tutvustab seekord kirikuisa Aleksandria Clemensit, Vootele Hansen peatub Eesti märtritel ja kirikuloolane Riho Saard arutleb imede teemal kristluses. Ja muidugi ei puudu ka koguduse elu kajastavad artiklid: lastetöö tegijate reisist Rooma kirjutab Tiina Laid, lugeda saab erinevate muusikakollektiivide põnevatest ettevõtmistest ja kontserdireisidest, koguduse juhatuse ja nõukogu käesoleva koosseisu tegevistest ning intervjuu kaudu avab end kõigi armastatud kirikumees Rein Vrager.

Lahket lugemist!

Bernardo Daddi (ca 1280–1348), „Püha Stephanose martüürium“, 1324

Jumala vägi

Sest mina ei häbene mitte Kristuse armuõpetust, sest see on Jumala vägi õnnistuseks igaühele, kes usub, nii hästi Juuda mehele esite kui ka Kreeka mehele. Rooma kiri 1, 16.

Jumala vägi ilmneb meile Jumala kõikvõimsuses. Jumala kõikvõimusus on Tema töö ja tegeluse täiuslikkus, mille põhjal Tema tahte vastavalt kõik absoluutselt teostub. Jumala väge näeme Tema kätetöös, looduses, tarkuses, õigluses, aus, armastuses ja teistes omadusis. Jumala vägi vastavalt Tema armastusele aitab nõtru ja rõhutuid. Oma kirjas Rooma rahvale räägib apostel Paulus meile Jumala väest kui õnnistusest igaühele. See õnnistus on meile ilmutatud Kristuse Jeesuse armuõpetuses. Nii rikkad oleme, nii õnnelikud, et meie surematud hinged tohivad Kristuse armuõpetusest vastu võtta igavese elu valgust, rõõmu ja rahu elus ja surma öös. Oleme rõõmsad ja tänulikud Jumala vastu sellepärast, et ka meie koguduse noored ja vanad tohivad ennast Jeesuse jüngriks nimetada. Et ka meie oleme tohtinud Jumala õnnistust maitseda oma vabas kodus, kirikus, perekonnas ja koguduse noorte töös.

Aeg kaob, kuid Jumala armastus jääb. Võib olla, on su hella ema surnud. Tema käsi, mis kord su pead silitas, on külm ja elutu ning

puhkab hauas. Kuid mälestus selle käe silitusest ei kao. Üks lugu jutustab vaeslapsest, kelle isa oli surnud ja kes oli antud kasvataja võõraste kätte. Kasuvanemad hellitasid last. Toitsid ja rõivastasid teda väga hästi. Kuid vaatamata sellele tundis laps puudust millegi järele. Kord külastas last keegi vaene naine ja andis temale tükikese jämedat leiba. Ühtlasi vaatas ta sügavalt lapse silma ja silitas õrnalt lapse pead. Kui armsana ja hellane see tundus. Jäme leib maitstes nüüd magusam kui maitavam kook. Taeva täht säras ja tuuleõhk sosistas ikka uuesti: milline siidpehme käsi, milline unustamatu silitus. Mispärast oli see olnud nii? Seepärast, et võõras silitaja oli lapse ema, keda igatsus oli ajanud last vaatama. See on ema armastuse imevõim, mis kõva leiva kooriku suudab muuta maitsvaks toiduks. See on Jumala vägi, mis saadab meile õnnistust. Kui vaatame oma ellu, siis näeme ja tunneme Jumala õnnistust. Jumal on annud meile oma Poja ja püha Sõna ja ilmutuse, Jumal on meile annud nooruse, tervise, surematu hinge, oma vaba iseseisva riigi, kodu, perekonna ja palju õnnistust meie ümber. Jumal on meile annud ka häid naabreid ja sõpru.

Aastate eest viibisin Soomes. Juba esimesel sealviibimise päeval mitmed vanemad Soome ametivennad avaldasid soovi, et teineteist sinatame, sest oleme juma-

lariigi põllul vennad. Külastades tookord Helsingi usuteaduskonna õppejõudu A. Lehtoneni, praegust Tampere piiskopi, võtsid mind tema lapsed vastu tervitusega, mis öeldi selges eesti keeles. Hõimupäevadel ja usuteadlaste konverentsidel, ilusas läkitus (misjoni) majas, diakonissi asutuses, Johannese kiriku kogudusesemajas ja mitmes tuntud Soome perekonnas viibides on mulle ikka see tunne hinges olnud: Kristuse armuõpetuse vägi on siin ennast ilmutanud õnnistuseks igaühele, kes usub. Nagu ema käesilitus on mulje, mis säält meelde jäänud. Mitte üksi ühistelt rõõmuuagadelt, vaid ka mure- ja võitluspäevilt. Kui aastate eest liikus sadama poole pikk vennasrahva poegade puusärkide rida, siis teadis Eesti rahvas ja ei unusta seda ialgi, et ka Soome rahva pojad on oma elu jätanud meie Vabadussõjas ühise usu ja elu kõrgete väärtuste eest, samuti kui meie oma rahva vennad ja isad.

Jumala vägi ilmutab ennast selles, et ta annab rahvastele iseseisvuse ja vabaduse. Kuid vabadus ja rippumatus võõra rahva ikkest peab meid aitama ligemale jumalalaste vabadusele, so olukorrale, kus meie elu, töö ja võitlus on vabad patuorjuse ööst. Siin on igavese vabaduse-võitluse ühine väerinne, kus mitte üksi vanemad kiriku ja riigi tegelased, vaid ka teie, armsad kiriku noored oma hingejõu peate mobiliseerima

suureks võitluseks kurjuse vägede vastu. Teie ei häbene mitte Kristuse armuõpetust, sest see on Jumala vägi, mis saanud ka teile õnnistuseks. Meie noorte koon-dise poolt korraldatud jumala-teenistused, piiblitunnid, väljasõidud, referaadid, perekondlikud koosviibimised annavad sellest tunnistust. Ka minu südamele on noorte koondise töö valmistanud palju rõõmu. Heameel on näha, et see töö on muutunud üleko-guduslikuks. Armas on kuulda ja näha, kuidas kiriklik noorsootöö kasvab üle kalli kodumaa, kuidas

noored leiavad ja vastu võtavad Jumala väge Kristuse armuõpe-tusest, kuidas nemad elus ja töös, sõnas ja kirjas oma usku tunnista-vad, kuidas nad laulus ja võitluses väljendavad seda, et see Jumala vägi on saanud neile õnnistuseks, elu kalleimaks aardeks, ilusaimaks elukevade päikeseks, Jumala armu käesilituseks.

Minu palve ja soov Jumala poo-le on see, et meie Eesti nurmelt ja niidult, metsast ja maastikust, ki-rikust ja kodust kõlaks meie rahva poegade ja tütarde rõõmutunnis-tus: Jumala vägi on meie õnnis-

tuseks. Hõisakem seepärast ühes Paul Gerhardtiga:

Mu süda hüppab rinnus,
Ei tunne kurvastust,
Ja hõiskab ikka peale
Ja on täis rõõmustust.
Mu Issand Jeesus Kristus,
See on mu rõõmustus,
Ja mis mind laulma paneb,
On taeva õnnistus.

*Artur Sommer (hiljem Artur Soomre),
Kaarli koguduse III pihtkonna
õpetaja 1919–1944*

ALEKSANDRIA CLEMENS (a. D. 150–215)

Hea Sulase lugeja! Meie kiri-kuisade teekond on kestnud juba kaua-kaua aega ning ma soovin Sulle jaksu sellel pikal teekonnal. Me oleme kohtunud nii ajalisel kui ka geograafiliselt seinast sei-na isikutega, kelle eesmärgiks on alati olnud otsida tõde, mille al-likaks on Jumal. Palju sajandeid, palju kirikuisasid, palju ränna-kuid. Kuid kõik see teebki selle sarja huvitavaks, kuigi mõnikord võib olla raske aru saada mõne kirikuise mõttekäigust ja arusaamadest. Käesolevas numbris viin Sind ajas tagasi taas päris Kiriku algaegadesse ning tutvustan isi-kut, kelle elu kohta on meil teada väga vähe, kuid kes samuti on jät-nud oma panuse Kiriku ajalukku ning kinnitanud oma koha kiri-kuisade nimistus. Selleks on Cle-mens Aleksandriast.

Clemens oli esimene Alek-sandria Katehheetilise kooli suur kirjamees ning tema eestvedami-sel sai Aleksandria linnast ka krist-luse intellektuaalne keskus. See on just tema, kes n-ö tegi filosoofiast teoloogia sulase. Paljud teoloogid on teda kutsunud ka kristlike tea-dusuuringute pioneeriks, aga ka spekulatiivse teoloogia rajajaks.

Clemens sündis 150. aastal Ateenas paganlikku perekonda ja nimeks anti talle Titus Flavius Cle-mens. Peale ristiusku pöördumist reisis ta paljudesse paikadesse, näiteks Itaaliasse, Süüriasse, Pa-lestiinasse, otsides alati õpetajaid, keda kuulata. Nagu ta ise on mai-ninud omaenda sõnadega: tal oli „privileeg kuulata paljude õnnis-tatud ja tõeliselt tarkade inimes-te õpetusi“ (Strom. 1,1). Viimaks

tuli ta 180. aasta paiku Aleksand-riasse, kus temast sai Pantaenuse õpilane. Saabunud tema juurde, leidis ta viimaks rahu. (ibid.)

Mingil ajahetkel sai Clemensist preester ja ühtlasi ka Pantaenu-se assistent ning 200. aastal peale tema õpetaja surma Katehheetili-se kooli uus juht. See kool oli su-letud Severiuse tagakiusamise ajal (202–203), mil Clemens põgenes koos ühe oma õpilase Alexandriga Kapadookiasse. Olgu mainitud, et Alexandrist sai hiljem Jeruusalema piiskop. Clemens suri ajavahe-mikul 211 ja 216, ilma et tal oleks enam õnnestunud Egiptusesse ta-gasi pöörduda.

Kui Pantaenus oli saavutanud oma tohutu tuntuse just suulise õpetuse kaudu, siis Clemens kasvatas omakorda kooli mainekust kirjutiste kaudu. Nendes teostes tuleb selgelt esile, kui hästi tundis Clemens kreeka kirjandust, filosoofiat ja mütoloogiat, tsiteerides Platonit, Homerost, aga ka tuntud komöödia- ja tragöödiakirjanikke. Ning loomulikult ei jäänud tema kirjutistest välja ka kristlik maailmapilt, milles ta käsitles nii ortodoksset (ehk siis valeõpetusest puhast ehk õigeusklikku) kui ka hereetilist (eksiõpetust sisaldavat) teoloogiat. Ta oli esimene kirja- mees, kes pani kristliku maailma- pildi omavahel suhtlema tolle aja intellektuaalse kultuuriga.

Jumalik õpetus

Clemensi kolm põhilist kirjutist on kokku rühmitatud triloogiaks. Esimene on *Protrepticus* (manitus kreeklastele või siis manitus paganatele), mis on kirjutatud enne 200. aastat. Selles raamatus, nagu ka juba tol ajal paljudes teistes olemasolevates kirjutistes, püüab Clemens rõhutada paganlike müütide ja nendest lähtuvate müsteeriumide absurdsust. Kuid see on kirjutatud sellise tooniga, mis ei püüa kaitsta kristlikku maailmapilti rünnakute eest. Pigem kirjutab Clemens kindlameelselt kristluse ilust ja kristliku elu sihtidest ja lubadustest, püüdes sellega esile tuua paganate pöördumist ristiusku.

Teine kirjatöö kannab pealkirja *Paedagogus* (juhendaja või tuutor), mis on kirjutatud enne 202. aastat. Kuna see teos järgnes kohe

„Protrepticusele“, siis see eeldab, et lugeja on juba enne selle raamatu lugemist kuulda võtnud Clemensi nõu ning et ta on juba pöördunud ristiusku. Siin tuuakse esile *Logos* (Sõna), kes õpetab, kuidas elada kristlikku elu.

Teose esimeses osas kirjutab Clemens üldiselt Jumala Poja kui juhendaja rollist ja sellest, mida tähendab olla Jumala laps. Erinevalt gnostilisest arusaamast ei tähenda lapseks olemine madalamal usutasandil olemist. Pigem oleme me kõik Jumala lapsed ja meie kõikide juhendajaks on *Logos*. Jumal õpetab oma lapsi mitmel moel – Ta kasutab nii hirmu kui ka armastust, nii karistust kui ka halastust, sest Ta on hea, kuid ka õiglane. Hirmu all on siin mõeldud pigem positiivset kartust, mis hoiab meid patust eemal.

Viimases osas on põhjalik juhend, kuidas korraldada oma igapäevaelu erinevaid aspekte. Siin on käsitletud söömist, joomist, riiete kandmist, mööbli valimist, muusika kuulamist, tantsimist, kuidas käituda supelrannas, milliseid parfüüme kasutada ning veel väga palju muud. Clemens paneb suurt rõhku sellele, et kristlased peaksid oma igapäevases eluviisis tuginema lihtsusele ning mitte olema liiderlikud. Selle osa võtab Clemens kokku kiituselauluga Kristusele.

Clemensi kolmandaks suurimaks kirjatööks on *Stromata* (*Miscellanies*). Kui paljud teadlased on seda meelt, et „Protrepticus“ ja „Paedagogus“ pidid moodustama kaks esimest osa triloogiast, siis on palju ka neid, kes ei pea „St-

romatat“ kolmandaks osaks selles n-ö triloogias. Nimetus ise tähendab mustrit või ka paigalappidest kokkupandud vaipa. Ning seetõttu ongi selles teoses käsitletud niivõrd erinevaid teemasid, mida Clemens püüab ühelt teemalt teisele libisedes vaadelda.

Suur osa teosest kirjeldab kristluse ja filosoofia vahekorda. Kohe teose alguses kritiseerib Clemens neid, kes väidavad, et filosoofia kui selline on kristlastele ohtlik ja kasutu. Ta nimetab neid „lobajateks“, kes hirmuvad kohe ükskõik millise müra peale (Strom. 1,1). Üks Clemensi eelkäija Püha Märter Justinus õpetas, et filosoofiasse on peidetud *Logos*’e seeme. Clemens läheb aga veelgi kaugemale ning väidab, et filosoofia anti kreeklastele Jumala poolt, et nad saaksid valmistuda Kristuse tulekuks, just nii nagu ka Seadus anti Iisraeli rahvale sama eesmärgi nimel. Seega, filosoofia ei olnud vajalik ainult kreeklastele, vaid ta on jätkuvalt vajalik ka kristlastele valmistumaks usku vastu võtma ning võimaldamaks neil paremini mõista ja seetõttu ka kaitsta ennast eksimuse eest.

Huvitav on siinjuures Clemensi veendumus, et see kõik, mis on kreeka filosoofias kiiduväärt, on ühel või teisel moel üle võetud prohvetitelt. Ning ta püüab esile tuua näiteks seda, kuidas kõik, mida õppis Platon, on juba kirjjas Moosese raamatutes. On see tõsi või mitte, Clemens on veendunud, et kogu tarkus, olgu see siis juutide või kreeklaste tarkus, pärineb Jumalalt.

Clemens püüab samuti tõm-

mata eraldusjoont hereetilise ja tõelise teadmise (gnoosise) vahele. Tõelise gnostiku tunneb ära tema moraalsete vooruste, Jumala armastuse ja kasinuse poolest. Samas osas kirjutab Clemens pikemalt ka „gnostilisest martüüriumist“. Siinjuures peab ta martüüriumi all silmas täiusliku tunnistuse andmist Jumalale.

Muud teosed

Ainukene täielikult säilinud muu kirjatöö Clemensi sulest kannab pealkirja „Kes on see rikas mees, kes pääseb taevariiki?“ Tegemist on kirjanduslikult meisterliku jutlusega kirjakohest Markuse evangeeliu- mist, milles Jeesus palub rikkal noormehel minna ja müüa kogu oma vara ning anda kõik vaestele. Clemens ei mõista hukka materiaalsete asjade omamist, küll aga selle külge klammerdumist. Ta rõhutab, et me peame kõik olema vaesed vaimus.

Mõned fragmendid on säilinud ka teosest *Hypoty- poseis*, mis sisuliselt on Pühakirja kommentaar.

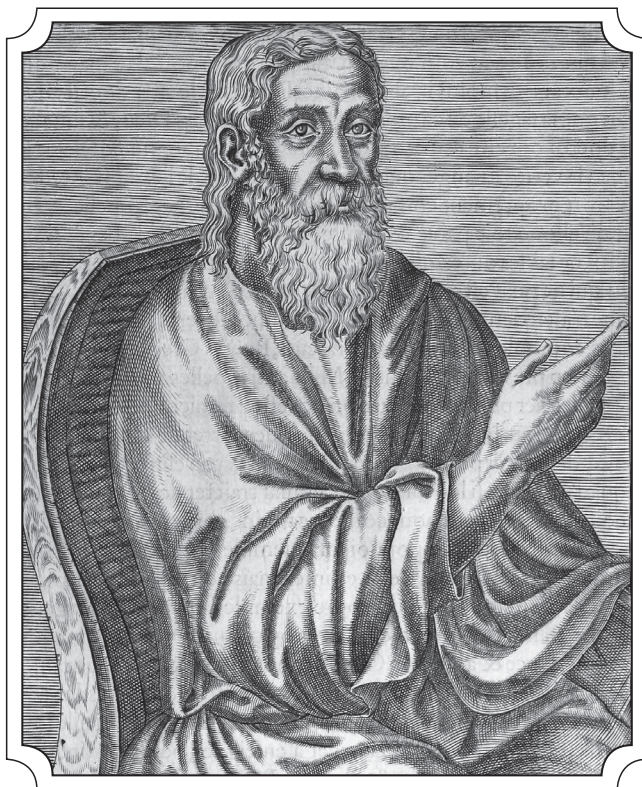
Usk ja gnoosis

Eelnevalt mainisime lühidalt Clemensi arusaama tõelisest gnostikust. Clemensi käsitus ja panus selles valdkonnas on väga tähtis, sest see integreeris täielikult usu ja mõistuse. Ei ole meie kohus siin näha vigu ning me võime olla andestavad, sest ta oli teerajaja, kes esimesena asus avastama tundmatut territooriumi. Erinevalt Irenaeusest ei mõistnud Clemens hukka neid, kes rõhutasid intellektualismi üleolekust usust. Pigem püüdis ta positiivses valguses esile tuua seda, kuidas usk ja teadmine võivad üksteist aidata ilmutatud tõe lähemale jõuda.

Clemensi jaoks ei ole gnoosis oluliselt erinev tava- inimese igapäevausust. See on usu täiuslikustamine, mis saab alguse samast allikast, milleks on Jumala Sõna (*Logos*).

Logos

Clemens arendab *Logos*'e teemat oma eelkäijatest palju rohkem edasi. Nimelt just *Logos* on see, kes lõi kogu maailma ja ilmutas maailmale Jumala läbi Seaduse ja filosoofia ning viimaks läbi inkarnatsiooni (Jumala inimesekssaamise läbi). Kuigi Clemens kin-

nitab, et *Logos* on Kolmainsuse üks Persoon (Isik), siis ometigi on Kolmainsuses tema jaoks domineeri- val kohal *Logos*. Jumala Isa nime ei saa nimetada ega mõista iseenesest, vaid ainult armus, ning Jumala Poja saatmise kaudu suudame me Teda hoomata.

Kirik

Kirjeldades Kiriku ühtsust nimetab Clemens Kiri- kut meie Emaks, kes toidab meid püha piimaga ja *Logos*'ega. Kiriku ühtsus on väga tähtsal kohal. Kirik, pärit algusaegadest, on üks. Nii nagu Jumal on üks, nii on ka Kirik üks. Ning Clemens püüab seejuures rõhutada, et igasuguste sektide tegevus ei tohi la- gundada ega purustada Kiriku ühtsust.

Kirikus valitseb teatav hierarhia, kus oma osa on täita nii piiskoppidel, preestritel kui ka diakonitel. Clemensile on selline hierarhia oluline ning ta võrd- leb seda inglite hierarhiaga taevas. Inglid on need, kes teavad meie mõtteid ja kannavad meie palved Jumala ette.

Tähtsal kohal on ka usutunnistus (*credo*), milles on esile toodud kristluse põhitõed. Samas rõhutab Clemens, et kogu Pühakiri (Piibel) on ilmutatud Ju- mala poolt ning seda ei tohi kasutada vääriti.

Ristimine

Clemensi jaoks sümboliseerib ristimine uuestisüüdi, mille läbi saavad meist Jumala pere lapsed. Ta kasutab siinjuures ka termineid arm, valgustatus, täiuslikkus ning pesemine: „Olles ristitud, oleme ka valgustatud, meid on tehtud täiuslikuks, ning olles täiuslikud, on meid tehtud surematuteks. Kogu see Jumala töö on arm ning valgustatus. Meid on pestud puh-taks patust ning nüüd suudame selge pilguga näha Jumalat.“

Armulaud

Clemens ei kiida heaks vereohvri toomist ning seega kirjeldab ta Kiriku ohvri toomist niimoodi: „Kiriku ohver on Sõna, mis hingab kui viiruk ja on nii ohver kui ka meel, olles samal ajal avatud Jumalale. Jumala veri on kahetähenduslik. On veri, mis tuleb Jumala ihust, mille läbi meid on lunastatud hukust; ning on ka vaimne, mille läbi meid on võitnud. Ning juua meie Issanda Jeesuse Kristuse verd tähendab osa saada Tema surematusest. Nii nagu vein on segatud veega, nii seguneb Vaim ka inimesega. Ning vee ja veini kooslus toidab meie usku ja Vaim juhib meid surematuse poole. Ning nende kahe – nii vee kui ka Sõna – kooslus on armulaud, täielik arm. Ning need, kes osalevad armulauas, on pühitsetud nii hinge kui ka ihu poolest.“

Patt ja patukahetsus

Mis puudutab teoloogiat ja selle käsitlust, siis ei ole kõik arusaamad alati just ühesed. Clemensi

meelest oli vajalik vaid üksainus patukahetsus ning see eelnes ristimise sakramendile. Peale seda pidi Clemensi arvates kristlane elama moraalselt elu ja seega siis ka patust vaba elu. Kuid me oleme inimesed ja on ilmselge, et me eksime, ning seepärast oli Clemensil olulisel kohal peale pattu ka meeleparandus. Just meeleparandus oli tema jaoks see, mis eristas õiglase inimese ebaõiglasest.

Kokkuvõtteks

Nagu näeme, on Clemens oma pärandiga jätnud meile kateheetilise käsitluse, millest olen püüdnud esile tuua vaid olulisema ja seetõttu pidanud selle valima. Ning kuigi me ei tea palju tema elust enesest, saame mõista teda tema teoloogilise maailmapildi kaudu. Tegemist oli inimesega, kelle siiraks sooviks oli otsida Jumalat. Ning kui ta oli Ta leidnud, siis soovis Clemens nii omandatud kui ka kogetut jagada teistega, et ka nemad saaksid osa Tõest, kes on meid vabastanud ning tänu kellele saame kutsuda ennast Jumala lasteks.

Elutuuled viisid Clemensi sünnilinnast Ateenast kaugele Aleksandria linna Aafrikas ning omakorda sealt edasi Kapadookiasse (tänapäeva Türgi), kus ta ka suri. Seega oli tema elu vägagi kirju ning seiklusterohke. Katoliku kiriku kalendris tähistati tema püha 4. detsembril. Tema nimi oli mainitud ka Rooma martüroloogias, kuid kui ta nimekaim paavst Clemens VIII (paavstiks aastatel 1592–1605) vaatas uuesti üle selle nimistu, siis jäeti Aleksandria

Clemensi nimi sellest välja. Siinjuures võib olla põhjuseks ka asjaolu, et tema elu kohta ei ole teada kuigi palju ja seetõttu puudub ka ehk kindel põhjendus tema nime esinemiseks selles nimekirjas. Kuid ta on siiski tuntud kirikuisana ja vaatamata sellele, et kõiges võibolla ei saa tema teoloogilise pildiga nõustuda, on tema panus olnud siiski olulise väärtusega.

Palve

Oo Jumal, kes Sa kutsusid oma sulase Aleksandria Clemensi õp-pima ja õpetama Kristuse evan-geeliumi päästvat valgust ning asetasi temasse siira soovi teenida Sind kateheetilise eestvedajana Kirikus. Juhi oma Kirikut tões ja lase, et me püsiksime alati Sinu valguses, mis eemaldab meist vaimupimeduse. Me palume seda meie Issanda, Jeesuse Kristuse, Sinu Poja läbi, kes koos Sinu ja Püha Vaimuga elab ja valitseb, üks Jumal, igavesest ajast igavesti. Amen.

Isa Ain Peetrus Leetma

Jumalale pühendatud

„Ja Ta viis tema õue ning ütles: „Vaata nüüd taeva poole ja loe tähti, kui sa suudad neid lugeda!“ Ja Ta ütles temale: „Nõnda saab olema sinu sugu!“ Ja ta uskus Issandat ning see arvati temale õiguseks“ (1Ms 15:5).

Ilm oli ootamatult rajune oktoobri alguse kohta. Tuul tormas puulatvades, sasides kolletuvaid lehti ja väänates ning murdes oksi iidsetel tammedel. Tohutud laineharjad sööstisid randa ulatudes oma haardega roosipöösasteni, mille okstel punasid küpsed kibuvitsamarjad.

Rannarahvas kogunes lõikustä-nupüha hommikul kirikusse, kõi-

gil kaasas parimad kodus leidunud annid, et tuua tänu Loojale.

Algas jumalateenistus. Altari ees laual kõrgusid virnades aiasaadused ja vaasidest vaatasid vastu lopsakad sügislillede kimbud. Öökülmad polnud veel alanud ning taluperenaised olid toonud oma aedadest kirikusse uhkeid krüsan-teemide ja jorjenite bukette.

Preester palvetas altari ees, samal ajal kui kogudus seisis püsti, südameis tänu kõigi rikkalike andide eest, mis Jumal oma heldusest inimestele annab.

Inimeste pilgud rändasid kirikuakendele. Torm oli raugemas,

pilved olid hakanud lumehelbeid pillama ja laiad lumeräitsakad langesid akendele.

Siis avanes kiriku uks ja elatanud abielupaar tuli otse altari ette, mille ees seisis laud Jumala andidega. Paar asetas lauale teki sisse mässitud pambu, millel säntendasid lumehelbed nagu kristallid. Pambukeses oli laps, vast-sündinud lapsuke, kes sugugi ei karjunud, vaid magas õndsas unes.

Mees ütles: „Meie vanas põlves halastas Jumal meie peale ning

Maara Vint, 2016

kinkis meile ammu oodatud lapsukese. Jumala arm sai teoks selle lapse läbi. Tahame ta pühendada Jumalale tänuohvriks ning ristida ta Jeesuse Kristuse nimesse tänasel lõikustänapühäl. Ta on poisslaps ja olgu tema nimeks Arm, Jumala armu auks ja kiituseks.“

Preester tõi ristimisvaagna ja isa hoidis last kätel, kui ristimisvesi valgus lapse palgetele. Samal ajal puhkas preestri peal Jumala Vaim, kes maalis ta pilgu ette täh-

tedega kaetud taevalaotuse, ja ütles: „Tema sugu saab olema nagu Aabrahami sugu.“ Lapse huultelt tuli kuuldavale hüüatus, mis kandus kiriku võlvide alla: „Kristus!“

Kirikus valitses seejärel täielik vaikus ja paljude inimeste palgeil särasid pisarad, sest nad nägid, kuidas eakad vanemad tõid Jumalale tänuohvriks oma ihuvilja, kellega Jumal oli neid õnnistanud.

Maa oli valge äsja maha sadanud lumest, kui kirikulised kodu-

teele asusid. Väike Arm oli leidnud armu ka inimeste südames, kes sosistasid omavahel: „See on Jumala tahtmine!“

Sellel ööl oli taevas eriti rikkalikult kirjatud säravate kirkaste tähtedega ja silm seletas neid palju enam kui harilikel öödel. Jumal ilmutas oma armu inimlastele.

Maara Vint

Juuli 2016 Vääna-Jõesuus

Rooma – võrratu kultuuripärandiga linn

Rooma – võrratu kultuuripärandiga linn, mille tuntumad nimetused on ka Igavene Rooma või Igavene Linn. Nagu ütleb kõnekujund „Kõik teed viivad Rooma“, nii oli ka Kaarli koguduse vabatahtlikel lastetöö tegijatel ja Kaarli Kooli väärtuskasvatuse toimkonnas osalenud õpetajatel võimalus käia palverännakul Roomas.

Minule oli see reis eriti põnev ja samas ka ärevust tekitav, sest siiani puudus mul igasugune kogemus reisimisest ja loomulikult ka lennukiga lendamisest.

Täiesti omaette kogemus oli Tallinna lennujaam oma rahvusmustrites toolide ja mõnusa koduse olemusega. Ükski teine lennujaam sellist tunnet ei tekitanud. Lendasime Rooma läbi Riia ja lend oli esimeseks kogemuseks päris paraja pikkusega.

Kohale jõudes tervitas meid minu jaoks täiesti enneolematu

kuumus (õhutemperatuurid ulatusid iga päev enamasti 33–37 kraadini). Lennujaamas ootas meid väike buss ja üks sõiduauto, kuhu me kõik 12 inimest kenasti ära mahtusime. Suureks üllatuseks oli sealne liikluskultuur, kus tuleb ise olla väga aktiivne ja kiire. Kui suunavööndid on kenasti paigas, siis ühe suuna mahajoonistatud ridadest küll ükski juht ennast segada ei lasknud. Autosid liikus kõrvuti täpselt nii palju, kui tee mahutas, autode vahel lisaks veel rollerid ja mootorrattad. Kohati tekkis küll tunne, et vaatamata autos istumisele võib keegi sulle pihta saada.

Meie koduks sai Rooma kesklinnale suhteliselt lähedal asuv Aurum Hotels grupi hotell Olympic, mis asus täpselt turu kõrval ja suure kaubatänav kõrvaltänavas. Kui meie turg on koht, kus müüakse kõike värsket otse tootjatelt või ka vanakraami, siis sealsel turul müüdi kõige rohkem suveniirkaupu ja natuke värsket ning maitseaineid. Kaubatänav

eripäraks oli ka see, et lisaks kõikvõimalikele poodidele ja butiikidele on seal väga aktiivne tänavakaubandus.

Esimesel öhtul jõudsime külastada paavstide varjupaigana tuntuks saanud silindrikujulist Püha Ingli kindlust (*Castel Sant'Angelo*), mis asub Vatikani naabruses Tiberi jõe ääres. Seal olevat paavst Gregorius Suur näinud aastal 590 nägemust kahuritornile ilmuvast peaingel Miikaelist, kes mõõka tuppe pistes andis märku hädade lõppemisest. Ohtlikel aegadel pakkus kindlus varju paavstidele, kes pääsesid sinna Püha Peetruse katedraalist kinnise käigu kaudu. Tänapäeval on seal muuseum, kus saab näha nii vanu paavsti ruume ohtrate freskodega lagedel ja seintel kui ka vangikoopaid, kus piinati ja tapeti inimesi. Hoone tipus oleval terrassil seisabki Püha Miikaeli pronkskuju ja sealt avanes imeline panoraamvaade Roomale. Kindluse eest läheb üle Tiberi jõe Püha Ingli sild (*Ponte Sant'Angelo*), mida kaunistavad kümme Kris-

tuse kannatuse sümbolit kandvat kivist inglit.

Oma esimese rännakupäeva lõpetasime hotelli lähedal restoranis Raf, kus olid ääretult mõnused ja sõbralikud teenindajad. Sellest restoranist saigi meie nn igaõhtune kodurestoran. Kõige üllatavam oli, et meie meelest siiski juba päris hilisel ajal, umbes kella 20 paiku, kui kohale jõudsimme, olime seal praktiliselt esimesed külalised ja teenindajad alles valmistusid restoraniküllastajate vastuvõtuks. Kohalikud saabusid tervete peredena umbes kella 21–22 paiku ja veetsid õhtusööki nautides tavaliselt mitu tundi. Meiegi istusime seal enamasti 3–4 tundi, nautisime maitsvaid toite, vahetasime päevamuljeid ja saime palju naerda. Lõpuks ei soovinud keegi nii ülevas meeleolus ja peale sellist korralikku söömist kohe hotelli magama minna. Nii käisimegi igal õhtul veel Rooma peal jalutamas ja öiseid muljeid kogumas.

Päevad kujunesid üpris pikkadeks: saime väga palju mööda Rooma kirikuid ja pühapaiku ringi käia. Signe ja Jaak Aus olid igaks päevaks ette valmistanud marsruudi ja kirja pannud pühad paigad, mida külastada. Suurema osa kohti käisime läbi kõik koos, pidasime ühispalvusi nii hommikuti, lõunati kui õhtuti ja tutvusime tuntud vaatamisväärsustega. Meie jalgsikäikude pikkuseks päevas kujunes enamasti umbes 15–20 km, vahest rohkemgi. Mõned korrad sõitsime ka metrooga, et minna kaugematesse punktidesse ja sealt siis jalgsi tagasi hotelli poole liikuda. Peab tunnistama, et Roomas liikumine muutus juba kolmandal päeval üpris lihtsaks ka ilma kaardita, sest kõik tundus tuttav ja omane.

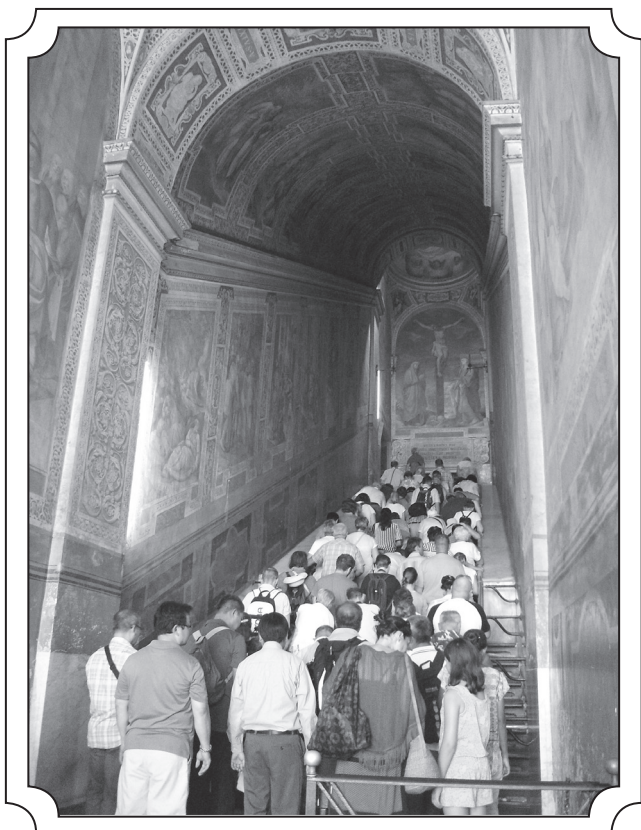
Teisel päeval külastasime Püha Johannese katedraali Lateraanis ehk Lateraanbasiilikat (*San Giovanni in Laterano*), mis on paavsti kui Rooma peapiiskopi peakirik. See valmis mõni aasta enne Püha Peetruse katedraali ja paavstid elasid enne Vatikani just Lateraani palees. Lateraani basiilika vastas asuvas antiik-

Püha Inglise kindluse eest läheb üle Tiberi jõe Püha Inglise sild, mida kaunistavad kümme Kristuse kannatuse sümbolit kandvat kivist inglit.

Püha Johannese katedraali Lateraan ehk Lateraanbasiilika, mis on paavsti kui Rooma peapiiskopi peakirik

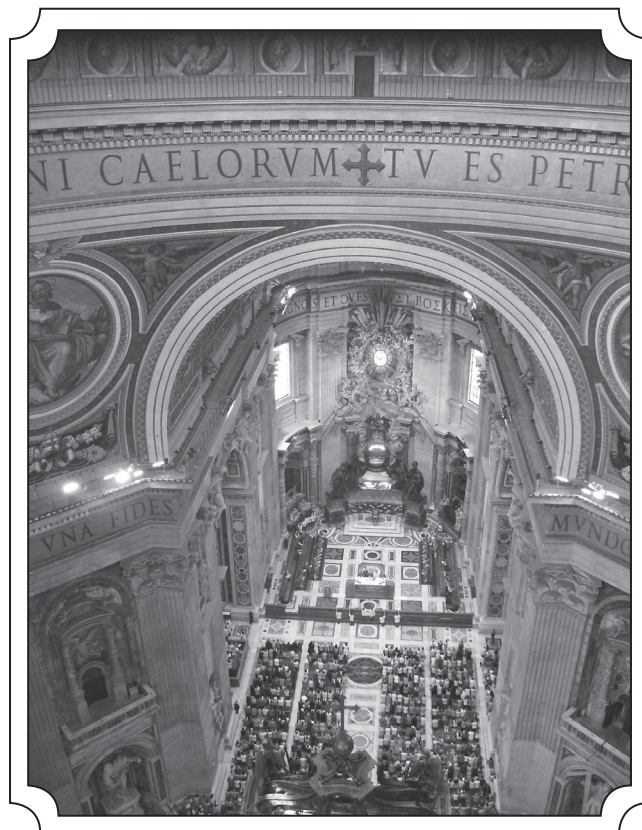

Lateraani basiilika vastas asuvas antiikhooones on nn püha trepp, millel Jeesus olevat kõndinud

hooones on nn püha trepp (*Scala Santa*), millel Jeesus olevat kõndinud. Trepil on 28 valgest marmorist trepiastet ja need läbitakse põlvili palvetades, st igal trepiastmel loetakse palve.

Teise päeva õhtupalvuse pidasime Vatikanis Püha Peetruse väljakul (*Piazza San Pietro*), mis õhtupimeduses ja tulede valguses on tõeliselt pühalik ja kaunis. Väljaku ääres seisis Vatikani postibuss, kust sai saata kas lähedastele või endale kaardi tervitustega Vatikanist.

Minu jaoks oligi eriti meeldejääv ja ülev kogemus osalemine pühapäevahommikusel missal Vatikanis Püha Peetruse katedraalis, mis on ehitatud Peetruse hauale. Peale missat oli meil võimalus vaadata Püha Peetruse basiilika üht väärtuslikumat kunstiaaret Michelangelo kuulsat skulptuuri elutust Jeesusest Maarja põlvil (*Pietà*), ronida üles kiriku kupli alla ja jälgida kõrgustest kirikus toimuvat, nautida ilusat panoraamvaadet kogu Vatikanile basiilika katusest ning kuulata Püha Peetruse väljakul paavsti lühijutlust oma korteri aknalt Apostellikus palees. Eemalt paistis aknast küll ainult paavsti käsi, kuid

Missa Vatikanis Püha Peetruse katedraalis, mis on ehitatud Peetruse hauale

tunne oli siiski ülev. Paavsti oli kogunenud kuulama nii palju rahvast, et liikumine oli pea võimatu ning kohati tekkis päris hirm, et võime oma reisikaaslastest eralduda. Kõik sujus siiski kenasti ja saime koos edasi liikuda Esimeses maailmasõjas hukkunud Itaalia tundmatute sõdurite hua Isamaa altari juurde (*Altare della Patria*) ja sealt edasi Rooma ehk kuulsaima, aga ka süingeima paiga Colosseumi ja võimsate basiilikate, templite, turgude ja kohtute varemetega Rooma foorumi (*Forum Romanum*) poole. See päev tõi mulle kõige rohkem eneseületusi, kui seisin silmitsi oma hirmudega. Pidin jagu saama nii kõrgusekartusest kui kitsa ruumi hirmust, ronides läbi kitsaste katusealuste käikude üles kiriku katusele ja viibides tohutut rahvamassist paavsti kuulates.

Mitmel korral käisime ka Rooma ehk ühe tuntuima vaatamisväärsuse – Trevi purskkaevude juures, sest esimestel kordadel sattusime sinna siis, kui neid veel remonditi ja vett ei olnud. Viimasel õhtul õnnestus meil siiski mõnuses õhtuvalguses ära näha ka töötavad Trevi purskkaevud. Käisime samuti Hispaania treppide juures, kuid mööda neid meil käia

ei õnnestunud, sest neid just restaureeriti.

Kogu palverännaku jooksul külastasime väga paljusid pühapaiku, mis kõik üllatasid oma rikkaliku ja mitmekesise kunsti ja ajalooliselt väga tähtsate eksponaatidega. Nende seas olid nii kõige paremini säilinud Vana-Rooma monument Panteon, Assisi eeslinnas asuv Püha Maarja Inglite kirik (*Santa Maria degli Angeli*), kus asub Püha Franciscuse pühamu (väike kabel), Assisi linnas asuv Püha Franciscuse kirik kui ka eelviimasel päeval külastatud Priscilla varakristlikud katakombid ja Püha Pauluse kirik (*San Paolo Fuori le Mura*).

Minu üheks lemmikuks sellel reisil oli väike mägilinn Assisi, mis võlus oma kitsaste tänavate, pisekeste poekeste, samas rahu, imeilusa looduse ja mõnusate terrassidega, kus veedaks oma suved suurima heameelega. Kuigi viibisime Assisis koos edasi-tagasi sõiduga terve päeva, tundsin, et seda jäi väheseks. Assisi on kindlasti koht, kuhu läheksin tagasi.

Eelviimasel rännakupäeval võtsime sihiks väljaspool linnamüüre asuvate varakristlike Priscilla katakombide (kristlaste vanimate koobaskalmistute) ja apostel Pauluse matmispaigal asuva Püha Pauluse kiriku külastuse.

Mul puudus igasugune ettekujutus, millised need katakombid võivad olla. Kuulates giidi sissejuhatavat juttu, mõtlesin algul päris hirmuga, kui kaua aega võib küll minna, et need pea 13 km pikad maa-alused katakombid läbi käia. Meie käisime neist läbi vaid ühe väikese osa, kus nägime vanimat teadaolevat Maarja kujutist koos Jeesus-lapsega ja käikude seintesse kaevatud eri suuruses (olenes, kas tegu oli beebi, lapse või täiskasvanuga) “riiuleid”, kuhu siis surnukehad riidega kaetult asetati. Rikkamatel olid omaette perekambrid ja vaesemad maeti käikude ääres seintes asuvatesse orvadesse. Lausa müstilisena tundus kuulata, kuidas vanasti inimesed nendes pimedates labürintides omaste haudadel käies võisid seal maa all ekselda ja veeta mitmeid päevi pimeduses. Rooma all asuvatesse paljudesse katakombidesse olevat giidi jutu kohaselt maetud kokku üle 500 000 inimese.

Peale katakombides käimist läksime Püha Pauluse kirikusse, mis ehitati algselt väikese pühakojana apostel Pauluse hauale, kuid asendati IV–V sajandi

Püha Franciscuse basiilika

Trevi purskkaevud

vahetusel viielöövilise basiilikaga. Peaaltari all asub siis väidetavalt apostel Pauluse matmispaik. Püha Pauluse basiilikat peetakse maailma ilusaimaks kirikuks.

Viimane rännakupäev oli kui kokkuvõtte kogu palverännakust, kus saime veel kord valida ja külastada kohti, mis meeldisid või kuhu ei olnud aja tõttu jõudnud. Aitäh Signele ja Jaagule, kes panid kokku sellise valgustava, püha ja üleva rännaku, mida meil kõigil oli võimalik kogeda. Väga tähtsad selle palverännaku õnnestumise juures olid kõik need inimesed, kellega koos sai seda kogemust jagada. Iga päev oli tunda nende inimeste hoolimist ja armastust üksteise suhtes, mis oli suureks abiks ja õnnistuseks meist igapäevale oma muredest või hirmudest ülesamiseksi. Aitäh!

Palverännakul osalenud Kaarli Kooli õpetaja Tiina Laid

Eesti märtrid

Märtrite veri on ristiusu seeme

Kirikuisa Tertullianus on öelnud: „Märtrite veri on ristiusu seeme.“

Märtrid on andnud tunnistust tõesest kannatusest, aga ka oma elu hinnaga. Alljärgnevalt teatmeteoste ja kirikute väljaannete järgi ülevaade Eestiga seotud märtritest, kes tapeti usu ja ameti tõttu.

Lood on esitatud nii, nagu need on kirjas vastavate konfessioonide kodulehtedel ja väljaannetes.

Läti Henriku kroonikas on mitmeid näiteid usu tunnistajate surma läinutest. Siinkohal üks katkend, kus on esimesi eesti keeles kirja pandud lause: „Vredelan-ti kastellis oli keegi tsistertslaste ordu preester **Frederic** Alt-Zel-lest, kelle oli piiskop isand paavsti volitusel võtnud evangeeliumitööle. Ta pühitseb palmipuude pühal rohkete pisaratega Issanda kannatuse müsteeriumi ja peab juuresolijaile mahedate manitsustega virgutuskõne Issanda ristist, ja pühitsenud Issanda ülestõusmise püha, tahtis ta oma õpilasega ja mõningate teistega laevaga alla Riiga sõita. Jõesus tulid talle vastu saarlased, tungisid kallale, ja võtnud tema koos ta poisikesega ja mõningate liivlastega kinni, viisid oma röövlilaevadega minema ja läinud Age jõel kaldale, piinasid teda seal mitmesuguste piinadega. Kui ta nimelt taeva poole pöördunult koos oma õpilasega palvetes Issandale kiitust kuulutas ja tänu

avaldas, mõnitasid nemad, pekses mõlemat oma nuiadega pähe ja selga, lausudes „Laula! Laula! Pappi!“, seda-mööda, nagu on kirjutatud: „Minu seljal on patused töötanud. Kuid õiglane Issand raiub nende kaelad läbi“, nagu sellest allpool kõne tuleb. Seejärel teritasid nad kõvad ning kuivad puud, torkasid need nende sõrmeküüntele ja liha vahele, lõhestades liigehaaval ja torgehaaval, panid tule külge ja piinasid julmalt. Ja lõpuks tapsid, lüües neile oma tapritega abaluude vahele, ja saatsid nende hinged ilma mingi kahtluseta taevasse märtrite osasaamisesse, heites nende kehad ära, nagu on kirjutatud: „Sinu pühakute ihu maa metselajatele, nad on valanud nende verd nagu vett Jeruusalemma ümber ja polnud kedagi, kes oleks matnud.“ Nad viisid ühtlasi mõningad liivlased endiga kaasa vangi Saaremaale ja need jutustasid pärast oma tagasitulekut meile kõik ülalöeldu.“

Vene kiriku jaoks on oluline märter preester **Issidor**, kelle mälestuspäev on 8. jaanuaril. Pärast Konstantinoopoli langemist türklaste kätte sõlmisid Ida- ja Läänekirik Firenze liidu, millest küll asja ei saanud. Tartu linnas olid preestrid Joann ja Issidor kirikute liidu vastu ning õigeusu kogudused säilitasid oma iseseisvuse. Oluline oli Moskvast pärit preestri Joann Shestini misjonitegevus. Ta püüdis linna eesti elanikkonda õigeusku pöörata, mispeale teda

taga kiusama hakati ja sunniti Tartust Pihkvasse minema. 1473. aastal asutas ta kuulsa Petseri kloostri ja sai selle esimeseks iguumeniks Joona nime all. 1472. aasta 6. jaanuaril Issanda ristimise pühal, kui õigeusulised ristikäigus Emajõe veepühitsust tegema läksid, tungiti neile kallale. Piiskop Alberti käsul võeti preester Issidor ja tema 72 kaasusulist kinni. Õigeusklikud veetsid mitu päeva vangikongis. Seal lohutas preester Issidor oma karja ja palvetas nende eest, valmistudes märtrisurmaks. Ta kõneles: „Vennad ja lapsed, Issand on teid siia koos minuga pannud, et me saaksime kannatada õigeusu eest. Ärge kartke piinamisi. Olge kained, valvake, sest teie vastane, kurat, käib teie ümber nagu mõirgaja lõukoer, otsides, keda neelata (1Pt 5–8). See kirjakoht hoiatab õigeusust taganemise eest. Seis-kem aga nagu vaprad sõdurid, sest Issand ise on öelnud: „On nemad mind taga kiusanud, siis nad kiusavad teidki taga. On nad pidanud minu sõna, siis nad peavad teiegi sõna. Aga seda kõike nad teevad teile minu nime pärast, sest nad ei tunne teda, kes mind on läkitanud. Aga kui Trööstija tuleb, kelle mina teile läkitasin Isalt, Tõe Vaim, kes lähtub Isast, see tunnistab minust. Ja teiegi tunnistate, sest te olete algusest peale olnud ühes minuga“ (Jh 15:20–21, 26–27). Vangikongis andis Issidor kõigile viimast armulauda. Õigeusklikke kuulati üle, püüdes neid oma konfessio-

naalsest kuuluvusest taganema sundida, kui nad ei teinud seda. 8. jaanuaril viidi usukannatajad jõkke ja tõugati elusalt jää alla. Pühakuloost on teada, et vanematega olnud kaasas keegi väike poiss, kellele Tartu sakslased tahtsid elu kinkida, kuid lapsuke õnnistanud end kolmekordselt ristimärgiga ja hüpanud jäisesse vette, kuhu olid visatud tema vanemad. Kevadel, kui jõgi lahti läks, uhtus vesi usukannatajate surnukehad kaldale mõni kilomeeter linnast eemal. Imelikul kombel olla vee vool need ilusasti ritta seadnud eesotsas teenistusriietes preester Issidoriga. Tartu linna vene kaupmehed matsid usukannatajad Püha Nikolai kiriku juurde.

Usukannatajate mälestus oli unustusehõlmas kuni 1898. aastani. Nende kangelastegu oli teada vaid vanausuliste seas. Venestamise ajal, 1896. aastal tegi õigeusliste eestlaste vaimne juht, Riia ja Miitavi ülempiiskop Arseni Brjantsev ettepaneku Riia Vaimulikule Konsistooriumile tunnistada kannatajad märtriteks. Samal aastal kanoniseeris Püha Sinod usukannatajad pühakutena.

Ülempiiskopi korraldusel avati Valga linnas Issidori-nimeline kogudus. 27. mail 1897 pandi uuele kirikule peapiiskop Arseni osavõtul nurgakivi. Püha Issidori järgi nimetati ka 1904 avatud Kaansoo koguduse ajutine kirikuhoone Pärnumaal, kuid kirikut kogudus ei ehitanud. Tartu Jumalaema Uinumise Peakirikus on alates 1900. aastast põhjapoolne kõrvalaltar pühendatud Issidorile. Enne

1917. aasta sündmusi oli kavas Emajõe kaldale ehitada märtrite kabel, kuid järgnevad sündmused ei lasknud sel kaval teostuda. 1898. aasta 29. novembril asutati preestermärter Issidori Vennaste Selts, mis koondas enda ümber Peterburi õigeusulisi eestlasi. 1907 valmis nägus viie kupliga Issidori kirik Jekaterina kanali ääres. Koguduse esimene preester oli isa Paul Kulbusch, pärastine märterpiiskop Platon. Issidori Vennaste Selts tegutses kuni 1933. aastani. Tartu preestermärter Issidori ja koos temaga hukatud 72 usumärtri mälestuspäeva tähistatakse 8. jaanuaril (21. jaanuaril Gregoriuse kalendri järgi). Samal päeval on Valga Issidori Peakiriku templipüha.

Adrian Virginus (30. november 1663 Kambja – 8. juuli 1706 Tartu, 42 a vana) oli vaimulik Lõuna-Eestis, kirikukirjanduse tõlkija ja väljaandja. Ta õppis 1681–1683 Kieli ülikoolis. Tõlkis aastast 1683 Riias Piibli lõunaeeesti keelde ja osales piiblitõlkimise ja keele küsimuses peetud koosolekutel. Oli 1686–1694 Puhja ja 1694–1704 Otepää pastor. Moodustas Põhjasõja ajal 1700 ja 1702 talupoe-gadest kaitsesalku, olles koos oma koguduse rahvaga. Vene võimud vangistasid ta septembris 1704 ja hukkasid Rootsi kasuks salakuulamises süüdistatuna.

Ta avaldas 1684 oma isa, Kambja pastori Andreas Virginiuse (5. veebruar 1640 Nõo – enne 5. juuni 1701) käsikirjade alusel lõunaeeestikeelse suure kattekismuse ja 1685 lauluraamatu „Wastne Tarto Mah Keele Laulo

Rahmat”, mille 2. trükkis (1690) ilmus ka tema enda tõlgitud laule. Virginiuse ja tema isa peateos on 1686 Riias ilmunud lõunaeeestikeelne „Meije Issanda Jesusse Kristusse Wastne Testament Echh Jummal Pöha Sönnna Kumb Per-rast Issanda Jesusse Kristusse Sündimist põhist Ewangelistist nink Apostlist om ülleskirjotetu”, mis küll konsistooriumide lahkeliide tõttu viie aasta pärast käibelt korjati. Koos Johann Hornungiga tõlkis Virginus põhjaeeesti keelde Uue Testamendi, koos isaga ka suure osa Vanast Testamendist. Koos Bengt Gottfried Forseliusega tõlkis ta 1690 põhjaeeesti keelde umbes 50 kirikulaulu. Tema toimetatuna trükiti Riias põhjaeeestikeelne „Ma kele Koddo ning Kirgo Ramat” (1694–1695), mis korjati peagi käibelt nagu enamik Riias kirjastatud põhjaeeestikeelseid teoseid.

Eberhard Gutsleff (umbes 1690 Tallinn – 21. jaanuar 1749 Peterburi) oli Eesti vaimulik ja pietistlik kirjamees. Ta sündis Tallinnas Püha Vaimu eesti koguduse pastori Eberhard Gutsleff vanema (1654–1725) pojana. Õppis (im-matrikuleeriti 22. aprillil 1711) Halles, pidevalt viibis seal aastast 1716, usuteaduskonnas hakkas õppima aastast 1720 ja liitus ka pietistidega. Sai aastal 1726 isa asemel Tallinna Püha Vaimu koguduse pastoriks.

Korraldas Eestimaa Konsistooriumi juures eestikeelsete raamatute kirjastamiseks ja levitamiseks loodud kirjastuskassat, mille tege-likuks juhiks ta sai 1730. aastail. Tema osavõtul avaldati eestikeelse

oli 1871–1903 Sangaste koguduse õpetaja. Vend Albert Freimund Daniel Hesse oli 1905–1908 Sangaste koguduse õpetaja, teine vend Eduard Alexander Hesse oli luterliku koguduse vaimulik Dnipropetrovskis, vanaisa Conrad Eduard Hesse oli 1834–1880 Kuressaare Laurentiuse koguduse ülemõpetaja. Eesti Tööraha Kommuuna tunnistas vaimulikud lindpriiks. Hesse läks punaste eest pakku Maidlasse, kus ta siiski vangistati ja tapeti.

Valter Hugo Theodor Pauckeri tapisid enamlased 6. jaanuaril 1919 Rakveres 40 aasta vanuselt. Ta sündis 7. märtsil 1878 Simunas. Õppis Tallinna Nikolai Gümnaasiumis ja aastatel 1897–1905 Tartu Ülikooli usuteaduskonnas. Prooviaastal oli Simuna Siimona ja Juuda koguduses. Ordineeriti 1. aprillil 1907 ja oli aastal 1907 Tallinna Püha Vaimu koguduse adjunktõpetajaks ning aastatel 1907–1919 oli Rakvere Kolmainu koguduse teiseks õpetajaks. Tema isa Eduard Peter Heinrich Paucker, vanaisa Hugo Richard Paucker ja vanavanaisa Heinrich Johann Paucker olid Simuna koguduse õpetajad, tädimees Georg Michael von Paucker oli Rakvere koguduse õpetaja.

Sergi Florinski (Sergius) oli õigeusu vaimulik – preester ja ülempreester. Ta sündis 4. märtsil 1873. aastal Suzdali preestri Fjodor Florinski peres, lõpetas 1893 Vladimiri Vaimuliku Seminari. Osales sõjaväevaimulikuna Vene-Jaapani sõjas 1904–1905 Mandžuurias, autasustati Püha Anna III klassi ordeniga; I maailmasõjas oli ülem-

reester, autasustati vaimulike kõrgeima autasu – Püha Vladimiri IV klassi ordeniga Georgi lindil kullast ristiga. Eestisse (Rakverre) tuli ta 1917. aastal. Preestriks pühitseti 5. märtsil 1900 Peterburi Iisaku Katedraalis. Rakveres oli 29. polgu sõjaväehaigla preester. Ülempreester Sergi Florinski arreteeriti enamlaste poolt 19. detsembril 1918, 26. detsembril kuulutati välja surmaotsus ning koos kaaskannatajatega hukati ta 30. detsembril Palermo metsas. 17. juulil 2002 kuulutati Moskva Patriarhaadi Õigeusu Kiriku Püha Sinodi otsusega märtriks ja pühakuks ja 13. septembril 2003. aastal ja tema säilmed viidi Rakvere Jumalaema sündimise kirikusse.

Platon tapeti 14. jaanuaril 1919. aastal Tartus 49 aasta vanuselt. Platon (kodanikunimega Paul Kulbusch) sündis 25. juulil (Juliuse kalendri järgi 13. juulil) 1869 Pärnumaal Pootsis. Piiskop Platon oli esimene eesti rahvusest õigeusu piiskop ja on ühtlasi esimene kristlikuks pühakuks kuulutatud eestlane. Isa Pjotr (Peeter) Kulbusch oli õigeusu köster ja kooliõpetaja (1842–1925). Ema oli Natalja Kulbusch (sündinud Ivanova, 1845–1926). Kui poeg oli viieaastane, kolis perekond Viljandimaale Arusaarde. Paul õppis Arusaare õigeusu kihelkonnakoolis. Augustis 1880 läks ta õppima Riia Vaimulikku Kooli, mille lõpetas 1884. aastal. Jätkas õpinguid Riia Vaimulikus Seminaris ja lõpetas selle 1890. aastal. Seminari IV, V ja VI klassi lõpetas ta paremuselt esimese õpilasena. Õppeaastaks 1890-1891 eraldas Pühim Valitsev

Sinod Riia seminarile ühe tasuta õppekoha Peterburi Vaimulikus Akadeemias. Riia seminar valis oma lõpetajate seast välja Paul Kulbuschi, kes sooritas edukalt sisseastumiskatsed moraaliteoloogias, filosoofias, vanakreeka keeles, dogmaatikas, kirikuloos, ladina ja saksa keeles. 56 vastuvõetud üliõpilase seas tuli ta eksamitulemustega 16. kohale. Akadeemias õppis Paul Kulbusch jätkuvalt hästi, olles igal kursusel paremuselt vähemalt esimese kahekümne õppuri seas. Viimasel, neljandal kursusel jõudis ta tulemustelt 9. kohale. Oma väitekirja kirjutas ta teemal “Patukahetsuse ja pihitamise küsimuse ajalugu luterlaste juures” ja kaitses sellega 1894. aastal akadeemias usuteaduse kandidaadi kraadi. Peterburis õppides osales ta eestlastest õigeusu kogukonna tegevuses ja oli koos Georgi Ereltiga koorijuhiks. Samuti osales ta 27. novembril (Juliuse kalendri järgi 15. novembril) 1892 esimesel eestikeelsel jumala-teenistusel Peterburis. 12. jaanuaril 1895 (Juliuse kalendri järgi 31. detsembril 1894) asutati Sinodi otsusel Peterburi eestlastele oma kogudus. Preestriks määrati juba 13. detsembril (Juliuse kalendri järgi 1. detsembril) 1894 äsja vaimuliku akadeemia lõpetanud Paul Kulbusch. 1896. aastal avati tema algatusel koguduse juures viieaastase õppeajaga kaheklassiline kihelkonnakool. Kooli juures oli internaat 25 poisile ja 25 tüdrukule. 20. juunil (Juliuse kalendri järgi 8. juunil) 1898 kinnitati Peterburi metropoliidi loaga Peterburi Eesti Õigeusu Vennaste Seltsi põhikiri, mille asutamise eestvedajaks

oli isa Paul Kulbusch. Ta valiti ka seltsi korraldava komisjoni esimeheks, mis valmistas ette seltsi ametliku avamise. Viimane toimus 11. detsembril (Juliuse kalendri järgi 29. novembril) 1898. Seltsi patrooniks kuulutati Tartu püha preestermärter Issidor. Preester Kulbusch oli aastatel 1898–1902 ja 1908–1917 seltsi asjaajaja. Seltsi peamiseks tegevusvaldkonnaks kujunes eesti kogudusele oma kiriku rajamine. Ajutine kirik valmis jaanuaris 1904, alaline kirikuhoone pühitseti sisse mais 1908. Preester Kulbusch oli aastatel 1902–1908 kiriku ehituskomisjoni esimees. Uus kirik oli siiski nii suur, et seal tegutses paralleelselt ka vene kogudus. Isa Paul Kulbuschi peetavad eesti-keelsed jumalateenistused leidsid aset laupäeva õhtuti ja pühapäeva hommikuti, loomulikult ka tähtsamatel kirikupühadel ja nende eelõhtul. Iga liturgia ajal peeti jutlust, iga õhtuteenistuse järel vaimulikku vestlust. 19. märtsil (Juliuse kalendri järgi 6. märtsil) 1900 nimetati Paul Kulbusch ühtlasi Peterburi metropoolia eesti õigeusu koguduste praostiks. Lisaks Peterburi Püha Issidori kogudusele kuulusid tema haldusalasse nüüd ka Kroonlinna Ristiülendamise kogudus, Narva Nikolai kogudus, Poritsa eesti kogudus, Luuga eesti kogudus, Klopitsa Peeter-Pauli kogudus, Sajanje Peeter-Pauli kogudus, Gatšina Jumalaema Uinumise kogudus ja Krjuška eesti kogudus, mitmed palvemajad ja kabelid. Kulbusch osales ühiskondlike organisatsioonide töös. Nii kuulus ta Baltimaa-de Õigeusu Vennaskonda ning oli

aastatel 1895–1917 Usulis-Kõlbelise Kasvatuse Ühingu juhatuse liige ja asjaajaja. Lisaks oli ta Õigeusu Misjoniseltsi Peterburi komitee liige, Pühima Valitseva Sinodi küünlatehaste keskkomitee revisjonikomisjoni esimees ja Peterburi kubermangu mesinduse komisjoni esimees. Isa Kulbusch oli ka EÜS Põhjala liige ja vilistlane. 1917. aasta lõpus valiti Peterburi Püha Issidori eesti koguduse esipreester Platon Tallinna vikaarpiiskopiks. Piiskopiks pühitsemine toimus 13. jaanuaril 1918 (Juliuse kalendri järgi 31. detsembril 1917) Tallinnas Aleksander Nevski katedraalis. Lisaks Eesti alade vikaarpiiskopkonna juhtimisele oli Platon aastatel 1918–1919 ka Riia ja Miitavi piiskopi kohuse-täitja, sest need alad olid sakslaste poolt hõivatud. Veebruaris okupeerisid Saksa väed Eesti. Piiskop Platon suutis suve jooksul külastada enamikku Eesti õigeusu kogudusi. Kõikjal innustas ja toetas ta oma külaskäikudel kohalikku rahvast. Kevadel 1918 asus ta Tartusse. Teda takistasid nii sakslased kui ka venelased. Venelased kaebasid Moskvast, et “piiskop Platon kasutab Eesti sinimustvalgeid rahvusvärve ja kutsub üles rahvast alluma põrandaalusele eesti Ajutisele Valitsusele”. Venelased olid ägedalt selle vastu, et eestlastele oma piiskopkond anda, sest seni oli Eesti kuulunud Riia piiskopkonna alluvusse, kus olulist rolli mängisid venelased. Siiski pühendas piiskop Platon kogu oma jõu võitlusele Eesti iseseisvuse eest. 17. ja 24. novembril oli piiskop Platon esimese rahvaesinduse, Eesti Maapäeva istungitel Tallinnas. Pä-

rast jõule oli piiskopil plaan Riiga sõita, kuid teel sinna haigestus ta kopsupõletikku ja jäi Tartusse, mille 21. detsembril vallutas Punaarmee. 29. detsembril keelasid enamlased usutalituste pidamise ja vana-aasta õhtul peeti Tartu Peetri kirikus kommunistlik teenistus. Orelil mängiti Marseljeesi, kantsel oli kaetud punalippudega ja Eesti Tööraha Kommuuna hariduskomissar Artur Vallner teatas oma jutluses: “Kõik, mis siit kantslist enne on öeldud, oli vale.”

Uutes oludes otsustasid õigeusu, luteri, katoliku ja juudi vaimulikud tegutseda koos. Piiskop ütles: “Meid saab ainult puhta jõu läbi alistada... Me teenime kirikut ja oma kogudusi. Kui peaks ootama väljasaatmine või surm, ei tohi me ikkagi alla anda.” 2. jaanuaril 1919 vangistati piiskop koos ülemdiakon Doriniga. Piiskop eitas kõiki süüdistusi ja keeldus ülekuulamisprotokollile alla kirjutamast, ta viidi Kompanii tänav 5 asuvasse Krediidipanga keldrisse, mida enamlased vanglana kasutasid. Oma vangistuse ajal julgustas ja lohutas piiskop teisi vange. Vanglas sunniti piiskoppi paljaste kätega vangide väljakäiku puhas-tama.

14. jaanuaril 1919 umbes kell 10 kutsuti piiskop Platon välja. Mõne aja pärast kõlasid lasud. Siis kutsuti välja teised vangid ja tapeti Eesti Tööraha Kommuuna Tartumaa kontrrevolutsiooni vastu võitlemise komisjoni korraldusel. Üks pealtnägija kuulis, kuidas piiskop Platonit peksti ja piinati, kuid tema suust ei tulnud ainsatki karjet. Koos piiskopiga tapeti kaks

õigeusu ja kaks luterlikku vaimulikku ning 14 Tartu auväärset kodanikku. Tapmised lõpetas Kuiperjanovi juhitud Eesti rahvaväe võitlejate saabumine linna. Vanglaüksed avati ja hüüti: "Te olete vabad!"

Arstlik ja kohtumeditiini ekspertiis tuvastas, et piiskop Platoni oli seitse täägihaava. Rinda oli lastud kuule, üks ka läbi vasaku õla ja üks paremasse silma. Kolju tagaosa oli sisse pekstud. Enne tapmist oli teda piinatud.

Piiskop Platon maeti 18. jaanuaril Tartu Jumalaema kirikusse. Eesti valitsus andis aga korralduse tuua surnukeha pealinna. Nii peetigi Tallinna Issandamuutmise kirikus riiklikud matused. Rahva nõudmisel ei maetud kirstu enne järgmist pühapäeva. Lõpmata voolas rahvast piiskop Platoni sargaga juurest mööda, näidates oma austust. 1931 pandi Tallinna Issandamuutmise kiriku ette Piiskop Platoni büst, mille autoriks on Amandus Adamson. Piiskop Platoni haud on püsinud tänini Issandamuutmise peakirikus. Kõigile Eesti õigeusklikele on see püha paik. 1922. aastal otsustas Eesti Apostlik-Õigeusu Kiriku täiskogu põlistada piiskop Platoni märtrielu mälestuse temanimelise teenetemärgiga (alusdokumendis: Piiskop Platoni mälestusmärgi). Kõrge autasu andmine jäi vastavalt statuudile metropoliidile ja seda võidi anda kirikule osutatud teenete eest nii vaimulikele kui ka ilmalikele isikutele. Ühena esimestest sai selle tunnustuse osaliseks 14. detsembril 1924 riigivanem Konstantin Päts. Kui Eesti oli

nõukogude okupatsiooni all, andis ordenit eksiikirik. Ordenil on I, II ja III järk. Tartus endise Krediidipanga keldris asus mälestuskabel, välisseinal aga Paul Kulbuschi mälestusele pühendatud bareljeef.

Piiskop Platoni mälestus kestis edasi okupatsiooni eest läände pagenud õigeusklike seas. Nõukogude võimu ajal kodumaal ei tulnud tema pühakuks kuulutamine kõne alla. Kommunistide võimu lõppemisel tunnistas Vene Õigeusu Kirik 18. augustil 2000 piiskop Platoni pühakuks ja 15. septembril 2000 ka Konstantinoopoli Oikumeeniline Patriarhaat.

Gotthilf Traugoth Hahn tapeti Tartus 43 aasta vanuselt 14. jaanuaril 1919.

Ta sündis 13. veebruaril (Juliusse kalendri järgi 1. veebruaril) 1875 Rõuges vaimuliku Elieser Traugott Hahni 12-lapselise pere kolmanda lapsena. Kaks esimest venda surid imikuna.

Ta õppis gümnaasiumis Tallinnas ja Püha Peetri koolis Peterburis ning aastatel 1893–1897 Tartu Ülikooli ja Göttingeni Ülikooli usuteaduskonnas. Vaimuliku prooviaasta oli Göttingenis. Aastatel 1899–1902 oli ta Tallinna Oleviste koguduse adjunktõpetaja, 1902–1919 Tartu Ülikooli koguduse õpetaja ja aastatel 1902–1919 Tartu Ülikooli usuteaduskonna õppejõud: aastast 1902 ajaloolise usuteaduse eradotsent ja aastast 1909 praktilise usuteaduse professor. Tartu langes punaste kätte 22. detsembril 1918. 28. detsembril jõudis Tartusse Eesti Tööraha Kommuuna Nõukogu esindaja Albert Tiimann

koos kolme kaaslasega.

30. detsembril koostati esimesed sundmäärused ning pandi need ka kohe kehtima. Kõigepealt keelustati Tartus Kommuuna Nõukogu varasema dekreedil põhjal jumalateenistuste pidamine ning igasugune muu ametlik usukommete täitmine.

Pärast Tartu hõivamist bolševike vägede poolt vahistati linnas 24 päeva jooksul umbes 500 inimest, kes paigutati Krediitkassa keldrisse. Enne Tartu vabastamist hukkasid enamlased komissaride (Kull, Rästas, Otter) juhtimisel 20 vangi. Gotthilf Traugott Hahn oli abielus Gerta Ernestine Anna Hahniga (neiuna von zur Mühlen). Neil oli kolm tütart ja üks poeg. Poeg Wilhelm Hahn oli teoloog ja poliitik. Vend Carl Hugo Hahn oli Harju-Risti ja Nissi koguduse õpetaja, hiljem vaimulik Saksamaa idaosas ja aastatel 1947–1957 Sachseni piiskop. Isa Elieser Traugott Hahn oli Valjala, Rõuge ja Tallinna Oleviste koguduse õpetaja, vanaisa Carl Hugo Hahn oli misjonär Lõuna-Aafrikas herode juures.

Moritz Wilhelm Paul Schwartz tapeti 14. jaanuaril 1919 Tartus 54 aasta vanuselt.

Ta sündis 4. novembril 1864 Tartus. Õppis 1873–1874 Blumbergi koolis ja 1875–1882 gümnaasiumis ning aastatel 1883–1888 Tartu Ülikooli usuteaduskonnas. Töötas aastatel 1884–1888 usuõpetajana Jaani kiriku koolis. Oli prooviaastal Halliste Püha Anna koguduses. Õpetajaks ordineeriti 12. märtsil 1889. Oli 1889 Helme Maarja ja

Käina Martini koguduse abiõpetajaks ja alates 1890. aastast Tartu Jaani koguduse diakonõpetajaks. Tapeti enamlaste poolt Tartu Krediidkassa keldris.

Nikolai Bežanitski tapeti 59 aasta vanuselt 14. jaanuaril 1919.

Sündis 14. detsembril 1859 Tartu maakonnas Priipalus. Oli õigeusu kiriku ülempreester. Ta tapeti samuti Tartu Krediidkassa massimõrva käigus.

Mihhail Bleive tapeti Tartus 14. jaanuaril 1919.

Sündis 29. oktoobril 1873 Olustveres Viljandi maakonnas. Oli õigeusu kiriku ülempreester. Tapeti 14. jaanuaril 1919 Tartu Krediidkassa keldris.

Richard Alexander Georg Wühner tapeti 4. mail 1919 Pihkvas 46 aasta vanuselt.

Sündis 28. septembril (Juliuuse kalendri järgi 16. septembril) 1872 Tarvastus.

Õppis 1880–1882 Blumbergi koolis, 1883–1884 gümnaasiumis, 1884–1886 reaalkoolis ja 1886–1890 uuesti gümnaasiumis ning aastatel 1891–1895 Tartu Ülikooli usuteaduskonnas. Oli prooviaastal Sangaste koguduses (Theodor Siegfried Alexander Hesse juures) ja Rõuge koguduses (Rudolf Kallase juures). Ordineeriti Tartus õpetajaks 28. septembril 1897. Oli 1897–1898 Valga Peetri koguduse vikaarõpetaja ja 1899–1919 õpetaja. 31. jaanuaril 1919 vangistati kommunistide poolt ja saadeti Riia kaudu Pihkvasse, kus ta hukati.

Samal aastal tapsid enamlased Valgas noore, 25-aastase preestri

Joann Pettai, kelle oli preestriks pühitsenud piiskop Platon.

Joann Pettai sündis 1. jaanuaril 1894 Viljandimaal. Karula kiriku meetrikaraamatus on sissekanne: „1. jaanuaril sündis ja 6. jaanuaril ristiti Joann. Tema vanemad: Mihhail (Mikk) Jakobi poeg Pettai ja tema seaduslik abikaasa Maria Konstantini tütar Kotreva – mõlemad õigeusku. Ristimise salasuse viis läbi preester Anton Kaal.“ Karula mõisasulase poeg asus pärast Riia Vaimuliku Kooli lõpetamist 1910. aastal õppima Riia Vaimulikku Seminari, kus õppis kuni 1. maini 1915. Aasta enne seminari lõpetamist tuli õpingud katkestada I maailmasõja rinde lähenemise tõttu, sest Riia Vaimulik Seminar ning Liivimaa kubermangu administratiivasutused evakueerusid Nižni Novgorodi. Joann oli pärit vaesest perest. Õppemaksu tõttu, mis moodustas seminaris 25–29 rubla aastas, ei saanud Joann Nižni Novgorodis edasi õppida ning astus 1915. aasta septembris Tartu Ülikooli õigusteaduskonda. Siin jõudis ta õppida veel vähem: kõigest kaks semestrit. 1916. aasta mais saadetakse ta Petrogradi junkrukooli, kuna armeel oli puudus reaohvitseridest. Poole aasta pärast, olles saanud lipniku auastme, saadetakse Joann rindele. Ta sõdis nii tsaariarmee 245. ja 99. jalaväepolgus, sai 1917. aasta juulis haavata ja Vene riigipöörde tõttu oktoobris ei naasnud armeesse. Igatsus teenida oma rahvast vaimulikuna ei olnud Joanni jätnud. Ka vaimuliku töö jaoks erakordselt keerulisel ajal püüdis ta leida võimalusi kirikutöös kaasa lüüa.

Seda kroonis augustis 1918 saadud teade Riia piiskopkonna nõukogult: „Riia piiskopkonna nõukogu annab Teile teada, et Tema Ekstsellentsi, kõrgestipühitsetud Platoni, Tallinna piiskopi ja Riia piiskopkonna valitseja resolutsiooniga 2. augustist nr. 718; vastavalt Halliste kirikukihelkonna liikmete soovile ja Teie palvele on Teid määratud kiriku teenistusse. Pärast abiellu astumist palun tulla vaimulikku seisusse pühitsemist vastu võtma 18. selle kuu päeval.

Piiskopkonna nõukogu liige preester A. Laar

Sekretär: protodiakon K. Dorin.“

Joann Pettai preestripühitsus toimus 13. oktoobril, jumalasünitaja kaitsmise püha eelõhtul. Kuna sõjaaeg oli vintsutanud kogudusi ja preestreid ei piisanud vaimuliku elu taasehitamiseks, võttis piiskop Platon vastu erakorralise otsuse, pühitsedes seminari mitte lõpetanud Joann Pettai preestriks. Isa Joann määrati ametisse Penuja (ka Halliste) õigeuskirikusse, mille kogudus liitis ümberkaudsete Mulgimaa külade inimesi ja ei olnud väga suur. Noore preestri juhendajaks sai Karksi preester Vladimir Allik. Detsembris 1918 sai Joann õelt Karulast kirja, et nende isa on haige, ema aga surivoodil. Pärast jõulupühade jumaliku liturgia teenimist läks ta 7. jaanuaril Valga, et sealt Karulasse edasi sõita. Ta ei teadnud, et Punaarmee on Valga hõivanud ning linnas on kehtestatud komandanditund. Kui ta linna jõudis, vahistas Punaarmee patrull isa Joanni ning

toimetas Valga vanglasse isiku tuvastamiseks. Järgmisel päeval, 8. jaanuaril toimetas uurija isa Joanni ülekuulamise. Teine ülekuulamine toimus 10 päeva hiljem ning nende ülekuulamiste protokollid ei erinenud teineteisest millegi poolest peale kuupäeva. Isa Joann ütles uurijale korduvalt, et teenis lipnikuna armees, sai haavata, hospitaliseeriti, pühitseti oktoobris preestriks ning on teel sureva ema juurde Karula mõisasse. Uurija sai Karula vallamajast kõik kinnitavad andmed isa Joanni ütlustele. Lisaks sellele oli vallavalitsus oma 16. jaanuariga dateeritud kirja lõppu igaks juhuks lisanud isa Joanni toetava rea: „Pettai kaitses tööraha huve.“ Kaks päeva hiljem sai uurija veel ühe toetuskirja: Karula valla töötute ja maatameeste saadikute nõukogu esimees Jaan Leetus kirjutas, et „Joann Pettai hoidis alati sõnades ja tegudes vaeste ja maatameeste poole.“ Kiri palvega vabastada isa Joann saabus ka Karula talumeestelt. Uurija ei suhtunud nendes kirjadesse mitte mingisuguse kaastundega. Ta sedastas: „Pettai tunnistuste põhjal sõitis ta Penujast Karulasse vanematega kohtuma. Et see tõele ei vasta – seda tunnistab Novgorodi 2. polgu juures asuva Eestima Rahvakomissaride Nõukogu erakorralise esindaja käskkiri mis käseb Penujast Pettai saata 24 tunni jooksul Eestimaalt välja.“ Eirates oma isekuses ja kõikvõimsuse tundes ka väljast tulnud otsuseid, soovitas uurija Mikelson aga oma lõppotsuses hoida isa Joann Pettaid vangistuses kuni uute asjaolude selgumiseni. Ent ärevuses ja hirmus

punakommunistid otsustasid asja teisiti. Ilma mingisuguseid protokolle arvestamata kirjutas kellegi käsi põiki üle isa Joanni vangistusprotokollile rasvaselt r a s t r, mis kommunistliku kohtupidamise puhul tähendas ainult üht: maha lasta. Selles kohtupidamises ei olnud tarvis ei uurimist ega kohtumõistmist. Isa Joanni vastu rääkisid tema preestri ja rässa, kõik muu oli tema poolt. 25-aastane preester jõudis õigeusulisi teenida kolm kuud, kui tumedad jõud tema elu katkestasid. Õigeuskirik ütleb: „... Jumala ettehooldus tõi ta selle au juurde, mida apostli sõnadega ei ole võimalik kellelgi endale võtta. Nii ei olnud Jumala tahtel püha isa Joanni ülesandeks mitte õigeusulise vaimuliku karja ja iseenda aastatepikkune viljakas toime, vaid Mulgimaa noore preestri märtrisurm andis meile juurde hoopis taevase eestpalvetaja.“

Nõukogude Liidu okupatsioon juunis 1940 tegi lõpu Eesti Vabariigi iseseisvusele.

Õigeuskirik sarnaselt teiste konfessioonidega pidi jällegi andma tunnistust usust. Uus võim tappis Narva Znamennaja kiriku eesniku ülempreester **K. Koltschini** ja diakon **S. Karpini**, preester **J. Tolstjakovi** Petserimaalt, preester **J. Kraavi** Võrumaalt Antslast, preestrikandidaat **V. Karinski** Petserimaalt. 1935 kadusid Leningradis eesti Issidori koguduse hingekarjane **A. Pakär**, preester **K. Elb** ja ülemdiakon **P. Siimo**. Mobiliseerituna jäid teadmata kadunuks preester **M. Lukkanen** ja diakon **K. Rupsi** Narvast, preester **E. Mehiste**

Petserimaalt ja diakon **N. Koger**.

Need olid vaimulikud, aga palju langes ka ilmikuid. Nende mälestuspäev on 27. jaanuar.

Aksel Erich Vooremaa (enne eesistamist Aksel Erich Wöhrmann) tapeti 8. juulil 1941 Tartus 37 aasta vanuselt.

Ta sündis 27. detsembril 1903 Kuressaares. Lõpetas 1921 Kuressaare Eesti Ühisgümnaasiumi, õppis 1921–1926 Tartu Ülikooli usuteaduskonnas. Oli prooviaastal Kambja koguduses (Friedrich Wilhelm Ederbergi juures) ja Tartu Ülikooli koguduses (Hugo Bernhard Rahamägi juures). Ordineeriti vaimulikuks 27. märtsil 1927. Töötas Tartu Maarja koguduses 1927–1934 õpetaja Robert Funke abiõpetajana ja aastatel 1934–1941 õpetajana, olles samal ajal Tartumaa Kaitseliidu maleva õpetaja. Lisaks oli ta 1940–1941 Tartu praostkonna abipraost. 1939. aastal oli ta Eesti Evangeeliumi Luteriusu Kiriku Hooldusnõukogu liige.

Aksel Erich Vooremaa lasti NKVD poolt maha massimõrva käigus Tartu vanglas.

Jaak Varik tapeti 9. juulil 1941 Jõhvis 59 aasta vanuselt.

Ta sündis 19. augustil 1882 Tarvastu kihelkonnas. Oli Jõhvi Mihkli koguduse õpetaja aastail 1922–1941 ja Narva-Alutaguse praost aastail 1923–1941. Aastal 1939 oli ta Eesti Evangeeliumi Luteriusu Kiriku hooldaja, aastast 1931 ka ajalehe „Eesti Kirik“ peatoimetaja. Jaak Varik oli abielus Gertrud Veronika Raamiga. Tema poeg Jaan Varik oli samu-

ti kirikuõpetaja. Teine poeg Jaak (1916–1941) hukati 1941. aasta suvel nõukogude võimu poolt. Tütar Gertrud (6. oktoober 1914 Tartu – 29. aprill 1982) oli Jaan Kiivit seeniori abikaasa.

Jaak Varik hukati hävituspataljonlaste poolt.

Hugo Bernhard Rahamägi tapeti 1. septembril 1941 Kirovis.

Ta sündis 2. juunil 1886 Kurtina vallas. 19. juunil 1934 valiti ta Eesti Evangeeliumi Luteriusu Kiriku piiskopiks 226 poolt- ja 131 vastuhäälega, vastaskandidaat Jaak Varik sai 127 poolt- ja 227 vastuhäält. Ta on tuntud taotluse poolest ülendada Eesti Evangeeliumi Luteriusu Kiriku piiskop peapiiskopiks ja jagada kirik piiskopkondadeks. Oma ametiaja algul sai Eesti Evangeeliumi Luteriusu Kirikule avalik-õiguslikud alused, kirikupea oli alates 1938. aastast ameti poolest Riiginõukogu liige. Õppis Jõgisoo valla-koolis, Keila kihelkonnakoolis (1893–1895), Tallinna Nikolai I Gümnaasiumis (1895–1905), mille lõpetas kuldaurahaga ning Tartu Ülikooli usuteaduskonnas (1906–1913), kus omandas *cand. theol.* kraadi; täiendas end Berliini Ülikoolis (1920), kaitses Tartu Ülikooli usuteaduskonnas *dr. theol.* kraadi (1924). Tema väitekirj "Eesti rahva sündivuse vähenemise põhjused ja teed selle nähte kõrvaldamiseks: sotsiaaleetiline käsitlus" oli esimene Eesti Vabariigi Tartu Ülikoolis kaitstud doktoritöö. Töötas koduõpetajana Hageris, oli prooviaastal Hageri Lambertuse koguduse õpetaja, praost Konstantin Thomsoni juu-

res 1913–1914, ordineeriti 16. aprillil 1914 Tallinna Toomkirikus Eestimaa vikaarõpetajaks ja tegutses Tallinna Pühavaimu koguduses asetäitja-õpetajana. Oli 1914–1920 Kaarma koguduse õpetaja, teenides samal ajal ka teisi ümbruskonna kogudusi (Püha, Kärla ja Kuressaare). 1919–1920 oli Kuressaare koguduse ülemõpetaja ning Saaremaa praost, Saaremaa Ühisgümnaasiumi (1919–1920) ja Tartu Eesti Noorsoo Kasvatuse Seltsi Tütarlaste Gümnaasiumi (1919 ja 1929) usuõpetuse õpetaja. Tartu Ülikooli usuteaduskonna süstemaatilise usuteaduse dotsent (1920–1921), professori kohusetäitja (1921–1926) ja usuteaduskonna sekretär (1922–1924), Tartu Ülikooli usuteaduskonna seminari raamatukogu asutaja ja juhataja (1920–1929), Riiginõukogu liige Kristliku Rahvaerkonna nimekirjast (1920–1921, 1929), Tartu Ülikooli koguduse Eesti pihtkonna asutaja ja õpetaja (1922–1934), Elva koguduse asutaja ja ajutine asetäitjaõpetaja (1923–1925), Eesti Vabariigi haridusminister Friedrich Akeli valitsuses ja Jüri Jaaksoni valitsuses (1924–1925), Tartu Ülikooli usuteaduskonna süstemaatilise usuteaduse korraline professor (alates 1926) ja usuteaduskonna dekaan (alates 1926), Tallinna Toomkoguduse ülemõpetaja (1934–1939) ja vikaarõpetaja (1939–1941), Eesti Evangeeliumi Luteriusu Kiriku piiskop (1934–1939) ja I Riiginõukogu liige (1938–1939).

Hugo Bernhard Rahamägi oli tegev ka seltsielus: Eesti Üliõpilaste Seltsi liige, vilistlaskogu abi-

esimees (alates 1920), Kristliku Rahvaerakonna liige, Tartu Eesti Evangeelse Noortemeeste Seltsi juhataja ning seltsi meeskoori juht (alates 1920), Eesti Kirjanduse Seltsi abiesimees (1921–1926), Eesti Kristliku Üliõpilasühingu asutaja (1921), Kristliku Kultuuri ja Ilmavaate Edendamise Seltsi Tartu osakonna asutaja (1921), ajalehe „Eesti Kirik“ asutaja ja peatoimetaja (1923–1931), Eesti Karskusliidu esimees (1930–1933), ajakirja „Külvaja“ vastutav toimetaja (1930–1933), Akadeemilise Usuteaduste Seltsi juhatuse esimees (1933–1934). Teda tunnustati järgmiste aunimetuste ja teenetemärkidega: Uppsala Ülikooli audoktor (1932), Eesti Punase Risti I järgu II astme teenetemärk (1936), Soome Valge Roosi Rüütelkonna suurrist (1937) ja Eesti Punase Risti I klassi teenetemärk (1938). Oli abielus Edith Hendriksoniga (1914–1940) ja eelmise piiskopi Jakob Kuke lese Melanie Kukega (alates 1940). Vastuolude tõttu kirikus tagandas valitsus siseministeeriumi ettepanekul 1939. aastal ta piiskopi ametist. Enamlased arreteerisid ta 26. aprillil 1941.

Eduard Proffittlich suri 22. veebruaril 1942 Kirovis 51 aasta vanuselt.

Sündis 11. septembril 1890 Birresdorfis Reinimaal taluniku perekonnas. Aastal 1912 alustas ta teoloogiaõpinguid ja 1913 liitus Jeesuse Seltsiga; 27. augustil 1922 pühitseti preestriks. Proffittlich sai 1924 Krakowi Ülikoolist filosoofia ja teoloogia doktori kraadi. Vaimulikku teenistust alustas

1924 Poolas. Alates 1925. aastast töötas Saksamaal ja alates 1930. aastast Eestis. Aastal 1931 nimetati ta Eesti apostellikuks administraatoriks ja 27. detsembril 1936 pühitseti piiskopiks). Kuna Eestis ei olnud katoliku kogukonda, siis sai Profittlichist esimene katoliku piiskop Eestis pärast Eesti alade minekut Rootsi võimu alla 17. sajandil. Profittlich oli tunnustatud jutlustaja ja hingehoidja. Ta hakkas tegelema eestikeelse usuteemalise kirjanduse väljaandmisega ja asutas Eesti katoliiklaste ajakirja "Kiriku Elu". Ta proovis muuta pilti katoliku kirikust kui "poola kirikust" eestlastele avatumaks ja lähedasemaks.

Kui Eesti 1940 NSV Liidu

poolt okupeeriti, taotles Profittlich Saksa saatkonnalt luba katoliku preestrite ja nunnade Saksamaale sõiduks, kuid jäi ise Tallinna. 27. juunil 1941 arreteeriti ja küüditati Venemaale, kus ta mõisteti 21. novembril surma mahalaskmise läbi. Eduard Profittlich suri 22. veebruaril 1942 Kirovi vanglas enne surmaotsuse täideviimist.

Peapiiskop Profittlich oli valmis vastu võtma märtrisurma usu eest. Kirjas sugulastele ja tuttavatele 8. veebruarist 1941 kirjutas ta, et karjase koht on oma karja juures, kus ta jagab karjaga nii rõõme kui kannatusi. Ta kirjutas, et on suur rõõm kogeda Jumala ligiolekut, kellele me oleme

andnud kõik, ning et ta on valmis andma Jumalale kogu oma elu: „Minu elu – ja kui vaja, siis ka mu surm – on elu ja surm Kristuse eest.”

30. mail 2003 avati Peterburis kiriklik protseduur ülempiiskop Eduard Profittlichi ja tema 15 saatusekaaslase õndsakskuulutamiseks (kõik Nõukogude Liidus aset leidnud tagakiusamiste ohvrid). Tema mälestuseks on pandud tahvel Tallinna Peeter-Pauli kirikus (avati 11. septembril 1990) ja nimetatud üks ruum Tartu Katoliku Hariduskeskuses.

Vootele Hasnsen

Rein Vrager – kiriku raudvara

Kui lepime Rein Vrageriga intervjuud kokku, siis on ta kohe nõus. Ehk iseloomustabki see teda kõige paremini: kui midagi on vaja ära teha, siis ta pikalt ei arutle, vaid asub kohe asja kallale.

Kui järgmisel päeval kokkulepitud ajal käärkambrisse sisenen, vestleb Rein koos Vahur Raidiga hämaras käärkambris. Suundun kohe ukse juurde ja lülitan valguse sisse. Alles intervjuu ajal mõistan, miks Rein hämaras istus...

Oled sündinud 1937. aastal, seega vabariigiaegne poiss. Kas sellest ajast veel midagi mäletad?

Jah, ma olen tõeline kodanik ikka. Ma mäletan 1941. aastat juba päris hästi. Isa ja onu võeti sõjaväkke, kui sõda algas. Mäletan seda päeva, kui nad ära läksid – ema nuttis... Samal päeval käisid veel hävituspataljoni mehed, ronisid pööningule ja otsisid isa ja onu.

Ema ütles, et nad on juba vallamajas. Aga onul ja isal vedas. Isa läks Saaremaale ja sattus sakslaste kätte vangi, sakslased aga lasid nad juba 13. oktoobril koju – õel oli siis sünnipäev ja lumi tuli maha. Onu pandi laeva, mis läks Leningradi. Laev sai sakslaste pommitamisel pihta ja kusagil Keri saare juures ajas kapten kõik randa. Seal võtsid sakslased nad küll jälle vangi, aga lasid ka vabaks, eestlasi nad ei puutunud. Nii nad said koju. Kui sakslane hakkas mobiliseerima, siis olid nad juba sõjaväkke minekuks liiga vanad. Isa oli sündinud 1899. aastal.

Kus oled sündinud ja kus möödus su lapsepõlv?

Olen sündinud küll Tallinnas, aga elanud maal, Harju-Madisel Ran-

na külas. Meie talu asus kirikust paari-kolme kilomeetri kaugusel. Käisin Põllküla algkoolis. Kui ma 1944. aastal kooli läksin, olid sakslased veel Eestis. Koolis oli siis veel ka usuõpetus. Kui sakslased ära läksid, siis oli nädalake segadust ja pausi, seejärel jätkasime juba vene võimu all.

Kui suur oli teie pere?

Meid oli 5 last: 4 venda ja õde. Meid kasvatati nii, et igaüks pidi enda eest oskama seista ja võidelda. Kuna ma olin lastest kõige vanem, siis kodu- ja majapidamistööst oli küll palju minu kanda. Kui 1949. aasta sügisel kolhoosisid tehti, siis ei saanud ma isegi pool

kuud koolis käia, kuna võtsin üksi üles kogu põllu kartulid. Lihtsalt ei läinud kooli, isa kirjutas päevikusse ka põhjuse, aga peale minu oli ilmselt teisigi lapsi, kes seetõttu puudusid. Harju-Madise kodu on meil alles ja me käime seal suvitamas.

Millega tegelesid vanemad?

Kuna pere oli suur, siis ema oli alguses lastega kodus. Kuni kolhoosiajani, aga siis ta läks õppima zootehnikuks. Ja see oli just kolhooside tegemise ajal. Võttis piimaproove ja andis loomadele rohtu. Töötas nii kuni pensionini. Isa töötas ka kolhoosis.

Kus omandasid keskkhariduse?

Keskkoolis käisin juba Tallinnas. Läksin alguses 2. Keskkooli, aga jäin raskelt haigeks ja läksin Harju-Madisele tagasi ning jäin pooleks aastaks koolist eemale. Järgmise aasta sügisel tulin linna tagasi ja sain töökoha. Hella Tedder, minu täditütar, aitas mind kinoteater Oktoobrisse. Töötasin seal 3 aastat. Hiljem viidi mind üle Foorumisse, kus olin pool aastat. Õppimist jätkasin siis juba töölisnoorte koolis – päeval töö, õhtul kool. Õhtukool mulle meeldis, suhtuti nagu võrdne võrdsesse. Igäüks pidi ise enda eest vastutama. Keskkoolist võeti mind aga sõjaväkke, olin 3 aastat Bakuus. Kui tagasi tulin, siis lõpetasin keskkooli õpingud ja läksin 1961. aastal TPI-sse automaatika teaduskonda. Õppisin seal kolm aastat, siis tuli pere ja õpingud jäid pooleli. Mul on poeg ja tütar.

Kuidas jätkus töömehe elu?

Töötasin TPI ajal Punases RET-is, alguses 6. tsehhis ja hiljem olin häälestaja. Seal edasi läksin Pöögelmanni mõõtelaborisse; kontrollisime ja remontisime mõõteriistu. Hiljem töötasin Mõõduriistade tehases. Samal ajal, 1978. aastal, kutsus Hella Tedder mind Kaarli kirikusse tööle. Paul Raukas oli siis juhatuse esimees. Sel ajal sai toonane Kaarli koguduse õpetaja Edgar Hark piiskopiks ja ta võttis endise raamatupidaja pr Kampi Konsistooriumisse tööle kaasa. Siis otsitigi Kaarlis raamatupidajat ja meest, kes oskaks ka remondi asju ajada. Nii ma siia tulingi. Kuna ma ei pidanud kogu aeg kohapeal olema, siis sain Mõõduriistade laboris edasi tööl käia. Kui mingid kontrollid käisid – rahanduskontroll käis raamatupidamist ja arvepidamist kontrollimas, muinsuskaitse käis kontrollimas, kas kõik lühtrid jms on alles, tuletõrjekontroll kontrollis tuleohutust – siis lubati mul põhitöölt ära käia.

Arvepidamine oli tol ajal väike. Põhilise sissetuleku poole moodustasid pühapäevased korjandused, ameti- ja liikmeannetused.

Kulud moodustasid palgad, küünlad, lilled, pesuvahendid... Aasta alguses pidime kohe maksma riigile 3017 rubla kirikuhoonet üüri ja kindlustuse 700 rubla ringis. Maamaks oli toona väike, nii 35 rubla ringis. Õnneks sai me jõulude ajal vajaliku raha alati kokku.

Kolmapäeva õhtuti olin ma kant-

seleis kell 17-19. Proua Rätsep sai siis puhkust, tema käis hommikupoolel.

Missugused olid siis suuremad remondid?

Enne 1980. aasta olümpiamänge tuli kesklinna suurte hoonete väikestel katlamajadel tahumise tõttu tegevus lõpetada ja olümpiamängudeks pidi olema üle mindud tsentraalküttele. See otsus puudutas ka Kaarli kirikut – küttesüsteem oli vaja ümber teha. Juba esimese vabariigi ajal oli üks katel all keldris, aga see oli auruküttega. Kuna süsteem oli amortiseerunud – torud roostes ja patareid umbes –, siis ehitasime kogu selle süsteemi vee peale ümber ja panime külgsainte ja külgeste kõrvale radiaatoreid juurde, pinkide alla vedasime kütte jaoks torud. Selleks oli projekt tehtud restaureerimisvalitsuses.

Enne ei olnud kiriku ja kogudusemaja vahel autoteed, meil õnnestus panna kohe tee alla trass. Hiljem linnatrassiga ühendamiseks oli vaja trass ühendada Stomatoloogia Polikliiniku (praegune koguduse maja) hoovis. Õieti me tahtsime tol korral ühendada flotilli staabi soojuskollektoriga (praegune okupatsioonide muuseumi territoorium). Flotilli ülem, keegi admiral, aga luba ei andnud – sõjaline objekt, salajane jms. Nii sai ühendus tehtud ikka hambapolikliiniku trassiga.

See oli kallis projekt, aga kiriku ja hambapolikliiniku vahelise trassi materjalid maksis linn, meie maksime ainult töö eest.

Kassapidaja oli siis Karl Arras – õige mees õigel kohal. Et tema käest raha saada, pidid sa ära tõestama, et seda tõesti vaja on. Seda isegi siis, kui juhatuse esimees Raukas oli selleks korralduse teinud. Aga ei olnud niisama lihtne! Praegu tehakse kulutusi palju kergemal käel.

Kiriku sees kasutatavad torud oli kirik juba varem ise ostnud.

1980. aastal hakkasime juba veega kütma – remontisime kaks katelt ise ära ja mitu aastat kütsime ise, kuni 1984. aastal saime linna trassiga ühendatud. Kooskõlastusi oli selleks palju vaja: side, elekter, keskküte ise, rajoonikomitee. Kui sai ühendatud, läks elu muidugi palju kergemaks.

Lahendamist vajavaid probleeme oli loomulikult teisigi – katuse, tornide, ristide, oreli jne remont.

Olid tööl 1991. aastani. Vahepeal olid aastaid eemal, kuidas siia tagasi tulid?

Läksin ära, sest mul oli infarktieelne seisund. Töö juurest viidi mind kiirabiga ära, olin haiglas paar-kümmend päeva. Tolleaegne sekretär Mailis Keinast käis haiglas vajalikele paberitele allkirju võtmas. Sain 3. grupi ja tõmbusin siis tööelust tagasi. Neli kuud olin kodus, siis läksin Mõödutehasesse tagasi ja olin seal 1994.-ndani. Seejärel töötasin väikses autoremonditöökojas autoelektri asjatundjana. Algu- ses oli raske, kuid iseõppimise teel sain asjad “täitsa käppa”. Siiski oli töö liiga pingeline ja 4 aasta pärast tegin seal lõpu. Läksin jälle Mõödutehase laborisse, kus töötasin kuni pensionile jäämiseni 2000. aastal. Pensionäripõlve pidada ikkagi ei saanud, kuna kutsuti tagasi autoremonditöökotta. Töötasin seal jälle 4 aastat.

Hella Tedderi juubelil kohtusin Jaak Ausiga. Kui Jaak kuulis, et olen kodune, siis kuu aja pärast kutsus ta mind kirikumeheks. Nii olen 2005. aastast kuni siiani tööl siin.

Mis on muutunud kahe perioodi ajal? Inimesed? Olud?

Kõik on muutunud, aeg on hoopis teine. Silma tor- kab see, et oleme palju jõukamad. Varem oli suur elektrikokkuhoid, liiga vara ei tohtinud suuri lüht- reid sisse lülitada, üldse oli alati kõiges suur kokku-

hoid. Kui tavalisel inimesel maksis elekter 4 kopikat kW eest tunnis, siis kirikul tuli maksta 28 kopikat. Meil oli väike töökollektiiv: mina, õpetajad Edgar Vaikmäe ja Kaide Rätsep, organistid Hella Tedder ja Lilian Liikane, kantsleis proua Enid Rätsep, ki- rikuteenijad Aleksander Sadam ja Linda Järve ning kojamees Eduard Ora. Hark oli siis juba peapiisko- piks läinud. Keegi ütles mulle kord, et Hargi ajal oleksin “välku saanud”, ta oli otsekohene ja nõudis väga korda. Praegu on töökollektiiv võrreldes tolle ajaga suur.

Kus oled ristitud ja leeris käinud?

Ristiti mind juba väiksena Harju-Madisel, seal käisin ka leeris 1955. aastal. Leeriõnnistamisel oli meid vähe, 8-9 inimest. Kooskäimisi siis ei olnud, anti kirjandust kodus lugemiseks ja paar korda saime ka kokku. Olen jäänud kogudusele truuks, alles hiljuti käisin seal pühapäeval teenistusel. Õpetaja Joel Siim pidas väga hea jutluse – lühikese, konkreetse...

Kas meenub mõni lustakas lugu nõukogude ajast?

Maipühade ajal pidime istuma valves koos KGB esindajaga. Eelmisel päeval käidi juba kogu hoone

läbi keldrist kuni tornide tippu, uksekse pitseeriti jms. Paraadi päeval oli keegi KGB meestest kirikus valves, kiriku esindaja pidi ka kohal olema. Ükskord tulid mehed sisse ja ütlesid, et strelok on tornis ja keegi justkui sihiks rongkäigu pihta. Volodja läks kohe näost valgeks... Muidugi ei olnud midagi, tuli välja, et kellanöörid kõikusid ja võisid varje jätta.

Tallinna Kaarli kogudusel on Londoni lähistel sõpruskogudus: St George'si kogudus Beckenhamis. Tutvus sai alguse üle 15 aasta tagasi kõigepealt kahe koguduse organistide ning seejärel Kaarli kontsertkoori ja sealse koori suhtlusest. Käidi ka vastastikku külas, meie poolt nii kontsertkoori kui ka oktetiga. 2008. aastal kirjutati kahe koguduse vahel alla sõprusleping.

Seekord otsustas Kaarli kammerkoor Canorus, kelle reisiisu on alati suur, koguduste sõprust värskendada ning Beckenhami rahvale külla sõita. Plaan oli laulda koos sealse koguduse kooriga pühapäeval teenistusel Mozarti D-duur missat, anda Beckenhamis väike lõunakontsert ja muidugi ka

Kuidas vaba aega sisustad? Hobid?

Kuna olen palju tööl olnud, tihti mitme koha peal, siis hobideks pere ja töö kõrvalt on vähe aega jäänud. Aga ma olen raamatukoi, meeldib väga lugeda. Maal on praegugi korralik raamatukogu.

Mõni hea soov koguduseliikmetele

Kõige praktilisem soov oleks, et oleks tervist. Hinge poole pealt, et oleks hingerahu. Ma olen tähe-

le pannud, et kui su hing on rahul ja rõõmus, siis ei tule haigused ka kallale. Nii et hingerahu ja tervist!

*Intervjuu lõppedes kustutan käärkamb-
rist lahkudes vabandades tule ja jätan
Reinu hämarusse. Hea harjumus elektrit
kokku hoida ei ole tal aastatega kadu-
nud. Jah, ajad ja olud on muutunud, aga
olen tänulik, et Rein on ikka meiega.*

Rein Vraegeriga vestles Külli Saard

Kammerkoor Canorus Inglismaal sõpradel külas

Londoni linnale pilk peale visata.

Canorus mütsiga lööma ei lähe. Lauljad harjutasid hoolega repertuaari, dirigent Piret Aidulo leidis meile esinemisvõimalusi, sest ka esinemist tuleb treenida, ning meie võimekad kooriliikmed-reisikorraldajad Raili Rein-salu ja Siiri Kaldma tegid kõik, et Canoruse reis oleks sisukas ja sujuks hästi. Nii see ka läks. Air Baltic viis meid – 24 lauljat, dirigendi Piret Aidulo ja diakoni Saima Sellak-Martinsoni – 22. septembril ilusasti Gatwicki lennujaama, kus võõrustajad pakkisid kõik autodesse ja töid Beckenhami. Soe kuldne sügispäike võistles vastuvõtjate soojuse ja lahkusega – olgu öeldud, et ilmaga vedas meil sel reisil väga, päike paistis peaaegu kogu aeg ja ilus ilm on ju iga reisiselli parim sõber. Kui kirikuõpetaja Jeremy Blunden oli meid

kõiki tervitanud, jõudis kätte aeg kuningannale külla minna ehk teisisõnu ootas ees Buckinghami palee külastus. Tuli ette võtta pooltunnine rongisõit Beckenhamist Londonisse, mis sai nende külas-
käigupäevade jooksul päris harjuspäraseks marsruudiks.

Paraja ajavaruga kohale jõudnud, oli meil kõigepealt aega imetleda paleed ümbritsevaid parke, seejärel pidime läbima lossi turvavärava, saime audiogiidi klapiid kõrva ja ringkäik võis alata. Palees oli palju külalisi, sest lisaks muule kaunile näidati rahvale ka kuninganna pika elu jooksul kogunenud kleite ja kostüüme. Eestlane teadagi ei ole rahvasumma ja trügimise-
ga harjunud, aga sellegipoolest jagati pärast mitmetunnist ringi mõnusaid muljeid: kes kiitis maalisaali, kellele meeldisid skulptuurid, kes vaimustus kleitidest.

Väsinud, aga õnnelikud, sõitsime tagasi Beckenhami, et kohtuda oma peredega. See reis pakkus meile võrratu võimaluse heita pilk Inglise kodudesse ja pereellu, mis tavaturisti eest enamasti varjule jääb. Inglise, kelle mainet kirjeldatakse ju sageli sõnadega „külm“ või „kõrk“, osutasid sõbralikeks ja vastutulelikeks võõrustajateks, kes lausa hellitasid oma külalisi.

Sama sõbralik õhkkond valitses ka järgmise päeva, 23. septembri lõunakontserdil, kus Canorus laulis poole tunni jagu ladina-, inglise- ja eestikeelset vaimulikku muusikat ja Toomas Bubert esines viiulil. St George'si koguduse kaunis 12. sajandi kirikus istus kuulajaid omajagu ning laulda oli hea toekas tunne. Kontserdile järgnes taas väike teejoomine, nagu inglased ikka, ja siis võtsime jälle Londoni-tee jalge alla. Seekord ootas meid parlamendihoonne ehk Westminsteri palee, kus töötavad mõlemad Suurbritannia parlamendi kojad. Taas turvavärv, audiogiid ja võisime Big Beni tuttava kellalaulu saatel sukelduda Inglismaa ajaloosse. Vägevast gooti stiilis hoonet ehitati sõdade ja tulekahjude tõttu ligi 900 aastat ja kogu seda ajastute möödumist võis seal jalutades lausa tunda.

Õhtul kohtusime sõpruskooriga ja harjutasime koos pühapäevaseks teenistuseks Mozarti missat. Koos teise kooriga laulda on alati põnev ja St George'si koori dirigent Nigel Groome suutis eestlaste ja inglase hääled päris osavalt ühte sulatada.

Pärast laupäeva, kui iga kooriliige oli saanud iseseisvalt ümbuskonda ja Londonit avastada, tuli selle reisi tipphetk – pühapäevahommikune jumalateenistus Beckenhami St George'si kirikus. Anglikaani kiriku missal kaasa teenida ja kogu teenistust imelähedalt, praktiliselt altari kõrvalt näha oli luterlaste jaoks kindlasti haruldane ja huvitav kogemus. Mozart kõlas kahe koori ja oreli esituses võimsalt ning paljud teenistusel osalenud koguduseliikmed avaldasid lauljatele pärast kiitust. Tänu Saimale kõlas St George'si kirikus ka eestikeelne evangeelium – tähendamissõna rikkast mehest ja vaesest Laatsarusest. Armulaua ajal saime laulda ka omaette koorina, samuti oli Porvoo deklaratsioonile tuginedes võimalik armulauast osa võtta.

Missale järgnes koguduseliikmete oma kätega valmistatud pi-

dulik lõunasöök ning vastastikune tänamine ja küllakutsumine.

Samal päeval oli kirikus veel teinegi jumalateenistus, nn Even-song, kus laulsime mitu laulu. Tegev oli ka kohalik koor, kes laulabki kirikus igal pühapäeval kahel teenistusel, nii hommikul kui ka õhtul!

Täna kogu koori nimel selle reisi organisaatoreid Piret Aidulot, Raili Reinsalut, Siiri Kaldemat, Canoruse reisi ja tegevust toetanud Kaarli kogudust ning Tallinna linna, samuti Beckenhami koguduse koori, koorijuht Nigel Groome'i ja vastuvõttu organiseerinud Nicholas Startupi. Beckenhamlaste vastukülaskäiku on oodata poolteise aasta pärast.

Canoruse laulja Tuuli Rehema

Piigadega kevadisel Prantsusmaal

Kahtlemata on maailmas palju kauneid paiku, eriti kevadel, kuid ajal, mil Eestis valitses isegi päikesepaistelise ilmaga veel vaid 10°C ja toomingad alles alustasid ettevaatlikult öitsemist, on hea nautida öite meres puud ja põõsaid ning võita juurde kaks nädalat suvesooja.

Just nii võttis Kaarli koguduse noorte ansambli vastu lillekülluses Pariis. Esimene peatus tehtigi unistuste linnas. Ja kõik see, mida postkaartidelt ja filmidest nähtud, on tõepoolest olemas – Eiffeli torn, triumfikaar, Champs-Élysées kohvikud ja poekesed, Louvre'i loss, Notre-Dame'i kirik, Seine'i jõgi, metroo ja krepid.

Kuid loomulikult ei olnud maailmalinn meie ansambli reisisihiks ja ka viimasel reispäeval vallutatud Disneyland oli vaid osa preemiapaketist. Eesmärk oli jõuda Prantsusmaa, Saksamaa ja Šveitsi piiride kokkupuutepunktile võimalikult lähedale Lorraine'i maakonna keskusesse Nancy linna.

Mai alguses toimus Nancy linnas suur, 18. järjestikune koorifestival „Nancy voix du monde“ (Nancy – maailma hääl). Seda koorifestivali peetakse üle aasta ja Nancy linna rahvas oli tänavu kutsunud endale külla hääled üle kogu maailma: Venemaalt, Valgevenest, Ukrainast, Itaaliast, Saksamaalt, Filipiinidelt, Belgiast, Makedooniast, Hiinast, Portugalist, Tšehhist ja Eestist.

Kahe aasta eest käis Eestist sel

festivalil ERR lastekoor. Neil õnnestus lummata kohalikke elanikke oma siiruse ja puhta lauluga ning samasugused olid ootused ka Kaarli tütarlaste suhtes. Ja pettuda ei tulnud. Kaasa võetud repertuaar oli ilus, siiras, puhas. Meid võõrustanud perede arvates kõlas

piigade esitus nagu ingliskoor.

Festival kestis neli päeva. Esimesel päeval oli piigadel võimalus osaleda jumalateenistusel St Michaeli kirikus. Lõuna ajal õppisid kõik koorilauljad toomkirikus ühiseid festivalilaule ja õhtul oli suurepärane kontsert taas kirikus. Järjestikku esinesid kavadega Valgevene, Eesti ja Itaalia koor.

Teisel päeval esinesid piigad vanadekodus. Taas soe ja südamlük vastuvõtt ja väga rõõmsad emotsioonid. Pealelõunal esinemine Nancy kesklinnas koos meid vastu võtnud kooriga les Mirabelles.

Kolmandal päeval võttis festivali külaliskooride esindajad raekojas vastu Nancy linnapea. Eesti piigad esinesid raekoja suures saalis koos Filipiini kooriga.

Õhtul toimus Nancy peaväljakul suurejooneline kontsert. Kõik 13 festivalil osalevat külaliskoori said võimaluse esitada kaks või kolm laulu ning mõne sõnaga ennast ja oma repertuaari tutvustada. Ning festivali kulminatsiooniks olid ühised laulud, mida laulsid kõik 850 lauljat koos väljakule kontserti vaatama-kuulama tulnud 1500 kuulajaga. Kogu kontserdist tehti teleülekanne ja selle pilt oli toodud ka peaväljaku kõrval asuvasse ooperiteatri saali. Selles saalis ootasid esinejad oma esinemise järjekorda ja said telepildi vahendusel sündmustele laval kaasa elada. See oli väga vah-

va, kui lavalt tulijaid nende enda lauluga kogu ooperiteatri saalitäie lauljate poolt vastu võeti.

Festival lõppes pühapäeval missaga linna toomkirikus, millest võtsid osa kõik esinejad ja see ühislaul võimsa oreli saatel heliseb ilmselt senini lauljate südameis.

Saime võrratu kogemuse, ime-lisel maal, suurepäraste inimeste keskel. Haruldane oli kahtlemata kogu festivali korraldamise filosoofia. Festival toimus peamiselt vabatahtlike ennastsalgava tööga ja kõik külalised olid majutatud Nancy linna kooride liikmete pe-

redesse. See oli ehe kokkupuude tõeliste prantslastega, nende külalislahkusega, abivalmidusega, hoolivusega ning võimalus ühiselt laulda armastusest ja rahust.

*Küllike Valk
Piigade fänn*

Mirabelles' koori külalisreis Tallinnas

8. juuli õhtul maandus Tallinna lennujaamas lennuk, milles reisisid Les Mirabelles' koori särasilmsed liikmed. Sama aasta mais viibisime Kaarli noorteansambliga nende kodulinna Nancys, kus toimus „Voix du monde“ muusikafestival. Mirabelles'id võõrustasid meid lahkesti oma kodudes ning juulis pakuti meile võimalust ka omalt poolt midagi vastu anda.

Minu kodus ööbis 19-aastane neiu, kelle peres koos sõbrannaga mõned päevad elasime. Ühes temaga tuli veidi noorem tüdruk, kellega tutvusin alles Eestimaa pinnal. Esimene õhtu möödus suuremate sündmusteta, sõitsime uutele sõpradele lennujaama vastu, tutvustasime oma kodusid ja pakkusime õhturooga. Küsimusele, missugune on esimeste minutite mulje meie pealinnast, vastasid tüdrukud, et on imestunud külluslikust rohelusest. Pärast musta leiva ja kalja proovimist tabas noori prantslasi sügav reisiväsimus ja nad ei soovinud muud, kui kiiresti voodisse pageda.

Laupäeva hommik, 9. juuli algas ootuspäraselt. Juba Prant-

susmaal saime aimu meid võõrustanud pere jutukusest hommikulauas. Kuigi olime kõik parajalt unised, ei pääsenud me poliitilistest vestlustest ka Eestis. Kuigi nende kodumaal olin oma vigase prantsuse keelega võrdlemisi kenasti hakkama saanud, siis nüüd, mil pidin enamiku ajast ise rääkima, polnud suhtlus enam nii ladus. Päeva esimene peatuspunkt asus Kaarli kiriku esisel alal, kus kohtusime nii teiste Mirabelles' koori liikmetega, kui ka neid majutavate eestlastega. Enne päralt jõudmist juhtus pisike märkimisväärne intsident – nimelt, pidin hoiatama üht tüdrukutest, et ta punase tulega teele ei astuks. Tegelikult ei tulnud mulle selline käitumine kuigi suure üllatusena, sest Prantsusmaal valitsevad huvitavad liiklusharjumused jäid Pariisiga eesotsas silma juba esimestel minutitel.

Edasi olid plaanis mitmed ekskursioonid, mille alguspunktiks oli loomulikult Tallinna vanalinn. Samal ajal, kui meie külalised kuulasid giidi pajatust, imetlesime eestlastega Aleksander Nevski katedraali suurejoonelisi sibulkup-

leid. Peagi kiikasime kirikusse ka sisse. Paljudele eestlastelegi, kaasaarvatud minule, oli see esimene kord. Kahjuks ei lastud kirikusse Mirabelles' koorijuhti, kes liikus juhtkoeraga. Vene vanaprouad ei mõistnud koera tähtsust ning palusid loomal väljas oodata, kõik püüdlused selgitusi anda, läksid vett vedama. Jalutuskäik jätkus veel umbes tunnikese, kuni jõudsime Oleviste kirikuni, mis pidi olema linnaekskurssiooni lõpppeatus. Astusime mööda kiriku kitsast keerdtreppi torni, kus avanes imeline vaade linnale ja merehorisondile. Seekord pääses kirikusse ka juhtkoer, kes tegi läbi kogu 232-trepiastmepikkuse rännaku. Hiljem liikusid prantslased omapäi edasi Vabaõhu muuseumisse. Meie, võõrustajad, läksime aga üheskoos lõunat sööma.

Pühapäeval, 10. juuli hommikul laulis külaliskoor Kaarli kirikus jumalateenistusel ning hiljem andsid Mirabelles'id pooletunnise kontserdi. Noorte ja laste hääled helisesid kiriku võlvide all imeilu-

salt. Pärastlõunal liikusime Piritalle, et sisemaalt pärit prantslased saaksid veidi rannamõnuseid nautida. Kuigi taevast kallas paduvihma ja ähvardavate pilvede vahel sähvisid välgunooled, astusime julgelt bussi. Selleks ajaks, kui Pirital väljusime, oli vihm järele andnud ning üleujutatud tänavad jäänud kesklinna. Jõudsime kuiva jalaga liivaranda ning meie külalised ruttasid veevoogudesse nagu oleks tegu sooja vanniveega.

Temperatuur oli isegi meile, põhjamaa elanikele liialt külm, kuid 36-kraadisest kuumusest tulnud inimesi see ei heidutanud. Ujumisest küllalt saanud, liikusime edasi Pirita kloostri varemetesse, kus tehti väike ringkäik. Edasi tuli meil oma hoolealustele juba ise tegevust leida. Minuga liitus ka hea sõbranna, kellega Nancys ühes peres viibisime, ning ühiselt otsustasime suunduda Kadrioru lossi. Jalutasime nii muuseumi

koridorides kui ka lilleaias, näitasime presidendilossi ja tiiki. Samal õhtul toimus Prantsusmaa – Portugali jalgpallimatš. Osad tahtsid mängu baari vaatama minna, kuid meie tüdrukute soovil jäime koju. Maiustasime hea ja paremaga ning peagi mõistsime, et tegu oli suurepärase otsusega – olime kõik eelnevatest päevadest rampväsinud.

Esmaspäeval, 11. juuli lõunal seilasid Mirabelles'id Viking Line'iga Helsingisse, kus nende reis jätkus. Hommikul jõudsime minu juures viibinud tüdrukutele näidata Jägala juga, mis neile väga meeldis. Sadamas selgus, et paljud polnud varem laevaga sõitnud ning tundsid kerget ärevust. Jätsime sõpradega kallistuste ja prantslastele omase musitamiskombega hüvasti. Kuigi eelnevad päevad olid täis põnevust ja aktiivset tegevust, olime parajalt väsinud ning läksime hea meelega koju puhkama.

Merily-Riin Ruus

Kahe aasta plaan ühe aastaga

Koguduse lastekoori reis Rootsi

„Korra kahe hooaja jooksul tuleks ikka välismaal käia, sest see on oluline motivaator ühele lauljale,“ ütles Kaarli koguduse lastekoori dirigent Maarian Lend, kes korraldas oma koorile kontserdireisi Rootsi 27.–29. mail 2016. Sama

koori kontsertidest Lappenrantas oli seejuures möödunud aasta. Kooride reisiid ongi tänapäeval juba iseenesestmõistetavaks muutunud. Meie koguduse kammerkoor Canorus tuli alles Maltalt ja viibib nende ridade kirjutamise ajal Inglismaal ning ka Kontsertkooril on plaanis selle aasta lõpus korraaks Soomes käia. Kontserdi-

reisi korraldamine pole täiskasvanute koorilegi lihtne, lastega reisile mineku vastutus on aga omaette teema. Seetõttu müts maha Maariani ees!

Rootsis andis 13-liikmeline lastekoor Stockholmi Jacobi kirikus, kus tegutseb ka sealne eesti kogudus, ühe kontserdi ja laulis järgmisel päeval eestikeelsel ju-

malateenistusel. Kahe esinemise vahele jäi Skanseni vabaõhumuuseum-loomaia külastus, mille korraldamine oli samuti dirigendi ülesanne. Meeldejäiv oli ka sõit kruisilaeval koos programmiga – oli neidki, kes sealsest tänavatantsu lühikursusest osa võtsid.

Kontserdil laulis koor peast 18 laulu. Arvestades seda, et eesti-keelseid vaimulikke lastelaule on kirjutatud väga vähe, on tähelepanuväärne see, et 14 laulu olid vaimulikud. Loomulikult olid kavas ka kõige tuntumad teosed, mis vaimulikel laulupidudel korduvalt kavas olnud, nagu näiteks „Olla ma tahaksin“ või „Hei, hei, tule laulma“, aga ka töid Piret Ripsilt,

Helika Gustavsonilt, Mart Jaansonilt, Kadri Hundilt ja paar spirituaali. Kava oli väärtuslik. Lood olid kas elavad ja efektsed või vastupidi kaunid ja voolavad – põnev nii lauljaile kui kuulajaile.

Mainiksin aga ka ühte nukrat fakti – kooris on 13 lauljat, mis on niivõrd väike arv, et koori võiks pigemini nimetada ansambliks. Aidakem omalt poolt kaasa, kellel võimalik, et Kaarli koguduse üks rikkustest oleks koor nii nimelt kui ka sisult!

Pärtel Toompere

Kaarli kontsertkoori ja Kaarli Kooli mudilaskoori dirigent

Tallinna Toompea Kaarli koguduse nõukogu 2013 kuni 2016

Viimasel korralised nõukogu valimised toimusid meie koguduses 30. detsembrist 2012 kuni 6. jaanuarini 2013. Täiskogu nimekirja oli kantud 1034 valimisõigusega inimest. Hääletas 201 täiskogu liiget. 2009. aastal oli nimekirjas 1316 valimisõigust omavat inimest ja valimas käis neist 183.

Uue nõukogu esimene koosolek toimus 27. jaanuaril 2013, mil valiti juhatus, revisjonikomis-

jon ja sinodisaadikud. Teisel koosolekul 17. veebruaril 2013 valiti abiõpetajaks Kaisa Kirikal. Sellest ajast oli nõukogus 32 liiget, kolmkümmend valitud liiget ja ameti järgi ehk *ex officio* koguduse õpetaja ja abiõpetaja.

Käesoleva aasta oktoobri alguseks on toimunud 12 nõukogu koosolekut, kus osales kokku 261 liiget (sh üks kord asendusliige). Keskmiselt osales koosolekul 22

liiget, otsuste vastuvõtmiseks vajalik kvoorum oli alati olemas. Vähemalt üheksal korral osalesid nõukogu koosolekul diakonid, kel on nõukogus sõnaõigus. Kaks diakonit on meie koguduses 2014. aasta neljandast adventist ja sel ajal on 11 koosolekust toimunud viis. 8 korral protokollis vaimu-

like assistent Külli Saard, kolmel korral juhatusse liige Salme Rannu ja korra abiõpetaja Kaisa Kirikal.

Kui jätta kõrvale koosoleku avamise ja rakendamise ning lõpetamisega seotud päevakorrapunktid, siis arutati 12 koosolekul 48 päevakorrapunkti (keskmiselt 4 punkti koosolekul).

2013. aastal valitud juhatus on pidanud 45 koosolekut, sh 5 sidevahendeid (e-posti) kasutades (nn elektrooniline koosolek). Juhatusse liikmed osalesid koosolekutel 229 korral, mis teeb keskmiselt 5 osalejat (alates neljandast koosolekust, kui abiõpetajaks valiti Kaisa Kirikal, on juhatuses kuus liiget). Neljal koosolekul osalesid revisjonikomisjoni liikmed, ühel juhul kaks liiget, kokku viiel korral. 37 korral protokollis juhatusse koosolekuid vaimulike assistent Külli Saard, ülejäänud kordadel Salme Rannu või Kaisa Kirikal. Arutati 269 päevakorrapunkti (keskmiselt 6 punkti koosolekul).

Järgnevalt annan ülevaate neil aastatel toimunud tähtsamatest sündmustest ja uutest algatustest. Muusikaõhtud, loengusari „Jalutades Jumala aedades“, perekohvik jt tavapärased ettevõtmised toimusid alljärgnevate kõrvalharjumuspäraseis rütmis. Mitmed ettevõtmised olid algatatud enne nõukogu uue koosseisu valimisi.

2013. aasta

Rahvusraamatukogu fuajeealariis oli 17.01–05.02 võimalik vaadata näitust „Kaarli kirik kõigist ilmakaartest – 100 aastat läbi fotosilma“.

Algas kampaania „Silmad särama“ raha kogumiseks Johann Köleri kutsuvat Kristust kujutava freskotehnikas altariimaali restaureerimiseks.

Jätkus kampaania „Annetused Kaarli kiriku remondi heaks“ eesmärgiga koguda 1 miljon eurot Kaarli kiriku remondiks ja restaureerimiseks.

14. veebruaril algas võidukaare ja võidukaarest idapoolse jäävala puhastamine ja värvimine.

17. veebruaril kinnitas nõukogu õpetaja Jaak Ausi ettepanekul Kaisa Kirikali alates 1. märtsist koguduse abiõpetajaks

Kevadel algas kampaania „Viled hüüdma!“, et Walckeri orel saaks remondi käigus värskema kõla ja uue hingamise.

Kevadeks oli võidukaar värvitud, altariisse ja idaseina äärde püstitati tellingud – alustati Johann Köleri fresko restaureerimistöödega. Kogudus tasus tellingute eest, fresko restaureerimise ja konserveerimise eest aga Tallinna Kultuuriväärtuste amet.

Abiõpetaja Kaisa Kirikal alustas meie koguduses uuesti piiblitundidega.

8. juunil toimus Kaarli kirikus ainulaadne Tellingukontsert altariimaali restaureerimiseks paigaldatud tellingutelt.

Perekond Keskinen lähetati Peterburi misjonitööle, meie kogudus on ka varem olnud nende tugikoguduseks.

Juulis alustati kiriku käärkambriis sanitaarremondiga ja WC ümberehitustöödega. Senise ühe suure asemel ehitati kaks WC-d.

Talgukorras toimus kirikusaali laudpõrandate värvimine. Tööd põranda värvimisel jätkub veel täna selgi päeval.

Kaarli Kool alustas oma esimest õppeaastat võttes vastu esimesed õpilased ja tööle kooliõpetajad.

Kaarli kogudus osales esimest korda Toompäevadel, sest on ju samuti kunagise Toompea linna kogudus. Ehkki päevad toimusid juba 13ndat korda, olid need meie kaaskorraldajatena esimesed.

30. oktoobril tunnustas Muinsuskaitseamet oma 20. aastapäeva auhinnagalal Lauluväljaku ruumides kogudust ja H&M Restuudio OÜd aasta mälestiste seas fresko konserveerimise ja restaureerimise eest.

11. detsembril toimus heategevuskontsert „Su samme kaja“ aitamaks Eesti Pimekurtide Tugiliitu digiklaveri soetamisel.

14. detsembril toimus kontsert oreli restaureerimise toetuseks ja sellel esinesid Tallinna Ülikooli Meeskoor ja Tallinna Tehnikaülikooli Akadeemiline Naiskoor.

25. detsembril toimus kontsert Kaarli Kooli toetuseks.

2014. aasta

Märtsis algas kirikusaali lae ja võlvkaarte värvimistööd „Kaarli suur maalritöö“ nime all.

Kantselei fuajees oli Reet Ohna akvarellmaalide näitus.

29. aprillil toimunud muusikaõhtu oli suursündmus, sest kümne aasta järel tuli taas ettekandele Hugo Lepnurme kantaat „Lunastus Kristuses“.

Mais esitleti koguduse kirjastatud raamatut "Kunstniku käepuudutus. J. Köleri freskomaal "Tulge minu juurde kõik..."". Teksti kirjutasid Tiina-Mall Kreem ja Hilka Hiiop.

Emadepäeva perejumalateenistuse järel toimus heategevuslik laul Kaarli Kooli toetuseks. Lõikustänapüha laul kiriku remondi heaks on alguse saanud mitmed aastad varem.

Suvel algasid remondi- ja ümberehitustööd koguduse maja keldri- ja esimesel korrusel. Koguduse ja lasteaia kasutatav pind laienes ja kantslei kolis uutesse ruumidesse. Kasutusele võeti kogudusemaja peauks.

22. juunil toimus Suure-Jaani muusikafestivali raames teist aastat vaimulik laulupäev, millest võttis osa üle 400 koorilaulja. Kaarli kogudusest olid kohal neli koori: naiskoor, segakoor, kammerkoor Canorus ja kontsertkoor.

5.–6. juulil toimunud Eesti kultuurielu suursündmusest, XXVI laulupeost "Aja puudutus. Puudutuse aeg", võtsid koguduse kooridest osa kontsertkoor ja kammerkoor Canorus.

Juulis algasid Toompuiestee 4 trepi ja tugimüüri rekonstrueerimistööd. Tööde tellija oli Tallinna linn, Kaarli kogudus maksis koguduse krundile jääva trepi uuendamise eest ca 10 000 eurot. Kooli-aasta algusest sai mööda pandust üles ja alla liikuda ka ratastooli, lapsevankri ja jalgrattaga.

28. septembril tähistas koguduse kontsertkoor jumalateenistusel 25 aasta möödumist esime-

sest proovist.

16. oktoobril andis Eesti Pimedate Liit valge kepi päeva tänu-seminaril üle tunnustuse „Aastategu 2014“. Tunnustuse osaliseks sai ka koguduse nõukogu liige Tiit Zeiger – pimedate laste esinemisi võimaldava digitaalklaveri ostmiseks Kaarli kirikus heategevuskontserdi „Su samme kaja“ korraldamise eest.

21. detsembril pühitseti Kaarli koguduse 379. ja kiriku 144. aastapäeva piduliku jumalateenistusega. Jumalateenistuse tegi eriliseks koguduse nõukogu liikme Tiit Zeigeri ordineerimine diakoniks

2015. aasta

Koguduse õpetaja Jaak Aus alustas kursuse „Abiellumine? Abielu! Abielus ...“ ja arutlus- ja mõtisklusõhtute „Mis on õnn ja kuidas olla õnnelik?“ korraldamist.

Abiõpetaja Kaisa Kirikal hakkas läbi viima vaimulikke rahamatku.

20. aprillist alustas koguduses tööd noortejuht Katariina Uba-leht. Noortejuhti ei olnud meil mõnda aega olnud. Praegu on ametikoht kahjuks jälle vaba.

13. juunil toimus heategevuskontsert „Su samme kaja“ Eesti Vähihaigete Last Vanemate Liidu toetuseks.

3.–5. juulini toimus Tartus EELK kirikupäev ja vaimulik laulupidu "Maarjamaa – Isa maa", mis oli pühendatud Maarjamaa 800. aastapäevale. Kaarli kogudusest võtsid laulupäevast osa naiskoor, kontsertkoor, kammerkoor

Canorus ning lastekollektiividest mudilaskoor, lastekoor ja tütarlasteansambel.

Juulis toimus kiriku katuse remont (valtside ja müüritisega sidumise kohtade parandamine jt tööd). Töö ja materjalid maksid 3200 eurot.

Kaarli muusikastuudio valmis CD plaat "Selline päev". Stuudio on pikaajalise ja järjepideva töö tulemus (lastetöö on 25 ja lasteaed 20 aastat tegutsenud).

1. septembril õnnistas peapiiskop Urmas Viilma Kaarli Kooli lipu.

Kool ja lastetöö korraldasid pereürituse „Kirik tuttavaks viie meelega“.

17. septembril sai kiriku ees olev plats ja sissesõidutee uue asfaltkatte.

24. septembril toimusid kiriku Vabaduse väljaku poolses osas kaevamistööd. Vundamendi all olev purunenud malmist kanalisatsioonitoru asendati uuega.

6. oktoobril Kaarli kirikus toimuv muusikaõhtu oli eriline kogu Eesti muusikaloo seisukohalt. Kavas oli Edgar Arro (1911–1978) vaimulik koorimuusika, mida enamik meist polnud veel kordagi kuulnud.

Novembri alguses tähistati tänujumalateenistuse, kontserdi, vilistlaste ja õpetajate kokkusäamise ja Heade Mõtete Päevaga koguduse lasteaia 20. sünnipäeva.

Kammerkoor Canorus osales 29.10.–1.11. rahvusvahelisel koorikonkursil Maltal ning saavutas oma kategoorias väga hea

punktide arvuga (81.47) diplomi Honorary Diploma of Excellence ning neljanda koha.

2016. aasta

Pärast kolmekuningapäeva algas Walckeri oreli kapitaalremont ja kogudus ostis digitaalse orel.

10. jaanuaril sõlmiti sõprusleping Tammela kogudusega Soomes.

14. veebruaril tunnustas Kaarli kogudus ja naiskoor kauaaegset dirigenti Marika Kaharit audiri-

gendi nimetusega. Sellel oli ka otsene põhjus. Nimelt andis M. Kahar selle aasta alguses naiskoori dirigendikepi üle uuele juhile Kersti Petermannile.

Koos oreli remondiga värviti oreilirõdu kohal olev lagi, võlv ja seinad ja toimus torni trepikoja sanitaarremont.

Juulis lõppes oreli esimese manuaali, puldi ja pedaali remont ja taas võis kuulda suurt orelit mängimas.

Koguduse organisti ja koori-

juhi Piret Aidulo eestvedamisel külastas 22.–26.09 kammerkoor Canorus ja diakon Saima Sellak-Martinson Beckenhami sõpruskogudust Inglismaal.

Suur tänu kõigile koguduse töötajatele, koorilauljatele, remondirakukesele, diakooniarühma liikmetele, kooli hoolekogu liikmetele ja kaasa aitavatele lapsevanematele, kõigile koguduse liikmetele ja sõpradele.

Juhause esimees Vootele Hansen

Käesolevat kirjutist ajendas üks isiklik kogemus, mistõttu ei tule sellele läheneda kui teadustöö kokkuvõttele. Sellest johtuvalt ka nõnda esseelik pealkiri, mis kõlab küll justkui kokkuvõtva väitena, aga millega nõustumist või mittenõustumist ma lugejalt ei saa nõuda, nagu ka vastamist küsimusele, kas kristlastel on, selleks et õigustada kristlaseks olemist, kohustus uskuda religioosseid imesid, kaasa arvatud tekstilisele Jeesusele omistatud imesid. Huvi imeküsimuse vastu pole piibliteadlaste hulgas säilinud, küll aga tavakristlaste hulgas, ja seda enam. Et Piiblis esinevatel imelugudel on keskne koht ka varakristluse suhete uurimisel judaismi ja kreeka-rooma religioosse kultuuriga, siis on see küsimus oluline peamiselt usundiloolastele.

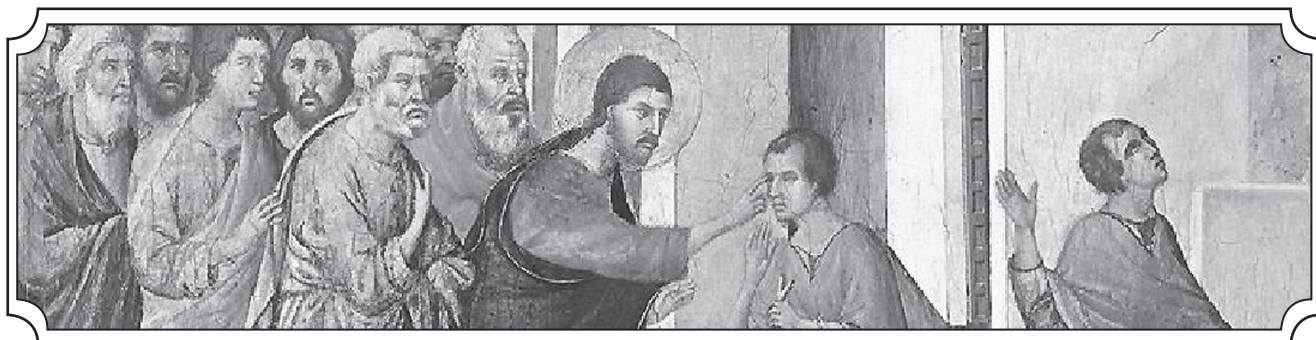
Kristlus on imedest kokkupandud elu

Et tegu on kristluse ajaloo konspektiivsetest (vahe)kokkuvõtetest koosneva esseega, siis ei laskuta siin ka Uue Testamendi mõistete nagu sēmeion (märk, tunnusmärk, ime), teras (terata) (märk, endemärk, ime), *dynamis* (*dynameis*) (väeline tegu, ime) nüansside analüüsimisele, mis oleks astumine eksegeetide pärusmaale.

Piibli imetegude religiooni-ajalooliseks taustaks sobib meenutada igale piiblitlugejale tuttavat 80-aastase kõneleja (piltlikult: jumal) Moosese ja 83-aastase teostaja (piltlikult: prohvet) Aaroni (2Ms 7:1–7) heebrealaste jumala nimel Egiptuses sooritatud imetegusid, milledest „süütumaid“ suutsid korrata ka Egiptuse maa-igid. Analoogetele fenomenile viite leiab piiblitlugeja muidugi ka Uuest Testamendist (1Kr 12:1–2), et vaimuandide (*charismata*, nen-

de hulgas ka ravimisanded, s 28) asjus oli varem pöördutud tummade ebajumalate poole. „Tummad“ on küll juutlikus poleemikas tavaline teisi jumalaid pilkav, märgistav mainesõna (Jr 10:5; Ha 2:18), kuid pöördumine nende poole poleks olnud mõeldav, kui poleks saadud abi või tõepärast teavet. Ap 16:16–18 leiab kirjel-duse tõde paljastavast demonist.

Faasis, kus Ristija Johanne-se liikumine ja Jeesuse liikumine hakkasid selgemalt teineteisest eristuma (Mt 11:2–6), võisid Jeesuse liikumise esindajad kuulutada argumentatiivselt: vaadake, kas te siis ei näe, et Jesaja 35:5 ja 6 on just meie, aga mitte teie juures muutunud messiaanlikuks reaalsuseks? „Siis avanevad pimedate silmad ja kurtide kõrvad lähevad lahti! Siis hüppab jalutu otsegu hirv ja keeletuma keel hõiskab /.../.“ Apokalüptiline Messias on

Duccio di Buoninsegna "Pineda mehe tervendamine", detail, 14. sajand

haigusi ära võttev (Js 53:3–5, 10). Taolist argumentatsiooni tingis peamiselt religioosne konkurents sarnaste liikumiste vahel.

Kanoonilises evangeeliumikirjanduses jagunevad apokalüptilise Messia imeteod tervendusimedeks ja loodusimedeks¹, tervendusimed omakorda kontakttervendamiseks² ja distantsilt

¹ **Loodusimed:** tegi veest veini (Jh 2:1–11); vaigistas tormi (Mt 8:23–27; Mk 4:35–41; Lk 8:22–25); paljundas toitu (Mt 14:13–21; Mk 6:32–44; Lk 9:10–17; Jh 6:1–15; Mt 15:32–39; Mk 8:1–10); kuivatas viigipuu (Mt 21:18–22, Mk 11:12–14, 20–26, vrd Lk 13:6–9); hukutas deemonite abil seakarja (Mt 8:28–34), kõndis mööda vett (Mt 14:22–33, Mk 6:45–52, Jh 6:16–21).

² **Kontakttervendamis:** Jeesus tervendas Peetruse ämma palavikust, puudutades tema kätt (Mt 8:14–15; Mk 1:29–31; Lk 4:38–39); kätega tervendas naise, kel oli kõver selg olnud 18 aastat (Lk 13:10–13); tervendas, puudutades käega pidalitõbist (Mt 8:1–4; Mk 1:40–45; Lk 5:12–16); tervendas oma süljega tehtud muda silmle määrades pimedana sündinu (Jh 9:1–41); tervendas käega silmi puudutades kaks pimedat (Mt 9:27–31; 20:29–34; Mk 10:46–52; Lk 18:35–43); äratas käega puudutades surmana näivast unest sünaagoogi juhi Jairuse 12-aastase tütre (Mt 9:18–26; Mk 5:21–43; Lk 8:40–56). Veritõbine naine tervendas ennast ise, puudutades Jeesuse kuube (Mt 9:20–22; Mk 5:24–34; Lk 8:42–48). Haiged, kes said võimaluse puudutada tema riideid, paranesid (Mk 6:56). Kombineeritult, puudutades käega surnuraami ja öeldes: „Noormees, ma ütlen sulle, ärka üles!“ äratas Jeesus Naini lese poja surnust (Lk 7:11–17).

verbaalse käsklusega tervendamisteks³. Sünoptilistes evangeeliumides esitatakse juhtum Ketsemani aiast, kus Jeesuse vangistamisel raiutakse ära ülempreestri sulas (Malkuse parem) kõrv (Mk 14:47; Mt 26:51; Jh 18:10; Lk 22:50–51), aga ainult Luukas kujundas kinnivõtmisest imetervendusloo, milles Jeesus puudutas sulas ära raiutud kõrva ja parandas sulas. Ühest küljest on Luuka täiendus andnud elundi ja jäseme

³ **Distantsilt verbaalse käsklusega tervendamis:** Jeesus tegi distantsilt palavikust terveks Kapernauma väeülemä poisi (teenri) (Mt 8:5–13; Lk 7:1–10; Jh 4:46–54); ajas verbaalselt välja haigust põhjustanud kurjad vaimud kreeklanna tütre, tüdart ise nägemata (Mt 15:21–28; Mk 7:24–30); verbaaltervendas distantsilt kümme pidalitõbist (Lk 17:11–19); tervendas verbaalse käsklusega kuivetunud käe (Mt 12:9–14; Mk 3:1–6; Lk 6:6–11); tervendas verbaalse käsklusega pimedat (Mk 10:46–52); tervendas verbaalse käsklusega halvatu (Mt 9:1–8; Mk 2:1–12; Lk 5:17–26); tervendas Betesata (Betsa) tiigil verbaalse käsklusega 38 aastat haige olnud inimese (Jh 5:2–14); ajas verbaalselt välja haigust põhjustanud kurjad vaimud tummast mehest (Mt 9:32–34; Mk 12:22–24; Lk 11:14–15) ja depressiivse isa langetõbisest pojast (Mt 17:14–21; Mk 9:14–29; Lk 9:37–43); äratas demonstratiivimena surnust üles neljandat päeva hauas olnud Laatsaruse (Jh 11:1–44). Vana Testamendi poolelt tunneb piiblitugeja kuningas Hiskija lugu, kellele anti surivoodil palve ja viigikakukese paisele paigutamise juurde 15 eluaastat (2Kn 20:1–7). Laatsarusele lisatud eluiga evangelist ei paljasta, aga surra tuli tal vältimatult veelkord uuesti.

kaotanutele lootust, et õige usupalve taastab kaotatud elundi või jäseme. Teisalt on noore, vastset väitekirja kaitsnud teoloogi Susanna Asikainen hinnangul Luuka motiiviks olnud esitada Jeesust tema vangistamisel antiiksele maskuliinsele ideaalile vastavalt olukorrast üle oleva ja olukorda kontrollivana. Passiivse ohvri asemel, nagu Markus ja Matteus teda esitavad, esitatakse Jeesust aktiivse maskuliinse toimijana, mis on paremini kooskõlas filosoofilise vaashoituse ja kannatustes vastupidavust demonstreeriva õilsa maskuliinsuse ideaaliga (Asikainen 2016).

Judaistlikus kontekstis jätkasid Jeesuse liikumise apostlid ka tervendamisimetegudega (Lk 9:1–2; 10:9, 17–20), et demonstreerida õpetaja ja õpilaste vahekorda, kuigi ette tuli ka ebaõnnestumisi (Mt 17:16, 19). Apostlitel tekib siiski palju laiem kokkupuude kreeka-rooma kultuuriruumis (Efesos, Malta) levinud paganlike imetegijaisade, nn jumalinimeste fenomeniga. Ajavahemikus 300 eKr kuni 150 pKr ei tunta antiikkirjanduses silmatorkavalt suuri kreeka-rooma paganlike imetegijaisasid. Ja kuigi mõningate imetegijaisade

John Bridges "Jeesus tervendab Peetruse ämma palavikust", 19. sajand

elulood on kirjutatud alles hilisemal ajal, ei ole sellest faktist läheduses õige väita, et kreeklased ja roomlased ei uskunud imedesse ja maagiasse. Tõendusmaterjali selle kohta leiab ju ka umbes 1. saj lõpul kirjutatud Apostlite tegudest⁴.

Teiste antiikusunditega konkureerides tuli apostlitele omistada võrdväärseid, aga ka uusi imetegusid, mille heaks näiteks on Mk 16:17–20.⁵ Usundite konkurentsist tuli ette vastava kirjanduse (*gram-*

⁴ Pealkiri anti 180. aastal.

⁵ Issanda armust kahjutuks jääva mürgi joomine ja madude kättevõtmine kui ime Jeesuse nimesse uskujate tunnuseks on lisatud Markuse evangeeliumisse hilisemal ajal. Oletatakse, et selle lisas esimese kristliku sajandivahetuse paiku presbüter Aristion ja varaseim säilinud arameakeelne pika lõpuosaga Markuse evangeelium on 986. aastast. Hierapolise piiskop Papias, keda pärimuse kohaselt peetakse apostel Johannese õpilaseks, mainib kaduma läinud (130–140 pKr pärit) „Isanda õpetuse seletuses“ Filippuse tütarde surmaste üles äratamise võimet. Surmaste äratamine ja surmava mürgi kahjutoo joomine leiduvad näidetena ka kirikuaisa Caesarea Eusebiose u 330 ilmunud kirikuajaloost (III 39,9).

mata), täpsemalt loitsupapüüruste (*bibloi*), aga mitte raamatute (*biblia*) hävitamist (Ap 19:19).⁶ Apostlite imetegudes esinevad mitmed tolle ajastu üldlevinud rahvamaagia elemendid: sugestiivne pilk (Ap 3:4–5); nimemaagia (Jeesuse nimi kui amulett: Mt 1:21; Ap 3:6; 19:13–15); oma varjuga tervendamine (Ap 5:15, Jeesusele sellist imevõimet ei osatud omistada: vt Mk 6:55–56); käte higist puhastamise higerätikute ja põlledede kasutamine (Ap 19:12). Viimase on kirjutaja⁷ seostanud apostel Paulusega, kes oma kirjades⁸ ei maini midagi ei suurtest

⁶ Teoste põletamine oli roomlaste hulgas levinud tava, sellest kirjutasi Livius Titus (59 eKr – 17 pKr) ja Suetonius (70–140 pKr). Kristlased võtsid teoste põletamise üle just roomlastelt.

⁷ Apostlite tegude autorluse küsimuses on eksegeedid valdavalt seisukohal, et selle kirjutaja Luuka evangeeliumi autor e arst Luukas.

⁸ Pauluse autentseteks kirjadeks loetakse kirja roomlastele, 1. ja 2. kirja korintlastele, kirja galaatlastele, kirja filiplastele, 1. kirja

imedest ega ihult võetud higerätikutest. Distsantsilt tervendamise ees domineerib Jumala käega (Ap 4:30) või oma kätega kontakttervendamine (Ap 5:12). Paulus ravis kätega terveks Maltal mõisnik⁹ Publiuse palavikus ja kõhutõves (düsenteeria) vaevleva isa, kelle kristliku usu kohta pole mingit vihjet (Ap 28:8). Paulus tervendas ka teisi saare elanikke, aga kristlikku kogudust Maltale selle tagajärjel ei sündinud. Enne tervendamist oli Paulus mao, rästiku hammustusest ellu jäänud ja kohalikud pidasid teda seetõttu jumalaks, austades teda „mitmel kombel“. Paulust vaadati kui jumalinimest (vrd Mk 16:17–18; Lk 10:19).

Konstrueeritud jutustuse taustaks on messiaanlikult tõlgendatud Ps 91:13: „Sina võid sammuda üle lõvide ja rästikute, sa võid tallata lõmaks noored lõvid ja maod“. Apokrüüfsetes tekstides ristas Paulus lõvi. Mao hammustusest paranemisest on juttu 2. saj keskpaigast Süüriast pärit Tooma lapsepõlveevangeeliumis ja 3. sajast pärit Tooma tegudes ning Johannese tegudes.

Teisel sajandil jõudis varakatooline kristlus antiikjumaluste imetegude kiriklikustamiseni. Eesmärgiks sai anda antiiksetele ime-traditsioonidele kristlik sisu. Imed rakendati apokalüptilise jumalariigi asemel kirikupoliitika teenistusse. Vohama hakkas ja moodi läks hagiograafiakirjandus – pühakute imederohked legen-

tessalooniklastele ja kirja Filemonile.

⁹ Tõenäoliselt oli tegu Rooma magnaadiga.

daarsed elulood.

Keskaja ime-käsitlust mõ-
jutasid üldkokkuvõttes juutlik,
juudikristlik, kreeka-rooma an-
tiikkultuur ja kohalikud rahvapä-
rimused. Kõrgendatud huvi ime-
de suhtes jätkus ka keskajal, eriti
12. ja 13. saj. Kolmeteistkümnen-
dast saj-st teatakse laialdaselt
tuntuks saanud, enamuse oma
eluaajast haigusi põdenud ja prak-
tiliselt pimedana surnud Püha
Franciscuse imetegused (*miracu-
lum*) käsitlevat Thomas Celano-
lase 1250–1253 koostatud teost
Tractatus de miraculis. Franciscuse
imed olid metafoorsed, nagu näi-
teks laialt tuntud imelugu Gubbio
hundist, vennaskonnast võõr-
dunud vennast, kelle Franciscus
vennaskonnaga ära lepitaski (hundi
meeleparandusele pööras).

Ime küsimusega tegeleti põh-
jalikult ka skolastilises teoloogias.
Imedel (*mirabilia*) võis olla skolas-
tikute arvates erinevaid põhjusi,
mis olid mõistusele arusaama-
tud ja mille üle puudus kontroll.
Nagu väitis Aquino Thomas 1273.
a Napoli Santa Domenico maggi-
ore kirikus peetud paastuaja jut-
lustes, olid paganad pöördunud
Kristuse poole imede abil. Juhul,
kui nad olid pöördunud imede
abita, ei või olla suuremat imet,
kui see, et kogu maailm on pöör-
dunud imede abita. Miraakleid sai
skolastilises teoloogias iseloomus-
tada kolme tunnuse abil: 1) selle
ainupõhjus oli teada – Jumal; 2)
seda kontrollis kirik; 3) seda võis
teoloogiliselt seletada.

Pärast transsubstantsiatsioo-

niteooria sõnastamist¹⁰ ja kinni-
tamist 1215. a tekkis Euroopas
hulgaliselt imelugusid Jeesuse
Kristuse verisest sõrmest, tema
ihu veritsevatest tükikestest kuni
tema nähtava ilmumiseni litur-
gilises aktis. Said alguse erilised
armulauaimed. Sakraalse kirik-
liku imetraditsiooni kõrval aga
vohas ka rahvapärane imekultuur
(imelise Graali lood, nõidumine).
Hiliskeskajal (14. ja 15. saj) sai
alguse imede ja imelise estetiisee-
rimine nii kunstis kui ka kirjandu-
ses.

Viieteistkümnendal sajandil
paljastasid piiblihumanistid paavst-
luse ühe kurikuulsama imeloo
tegelikkuse, 5. saj loodud imele-
gendi, mille kohaselt kutsuti 4.
saj algupoolel Rooma piiskop Syl-
vester pidalitõvesse haigestunud
keiser Constantinuse juurde, kes
ta imeliselt tervendas, ning keiser
lasi ennast seepeale ristida¹¹. Sama
legend sigitas juurde veel teisegi
võltsingu, nn Constantinuse kin-
gituse (*donatio Constantini*), mille
järgi keiser annetas Sylvesterile ja
tema järglastele kõrgeima võimu
kirikus ja poliitilise võimu Roo-
mas, Itaalias ja kogu impeeriumis.
Legendi ja võltsdokumenti kasu-
tati 8. saj-st frangikiriku piiskop-
pide sõltumatuse ja ka paavstide
hegemoonia õigustamiseks.

Läbi sajandite püsisid elujõus
ka igivanad uskumused (oliivõli-
ga) võitnud kuningate võimest hai-

geid oma puudutusega imeliselt
tervendada. Inglaste hulgas levi-
nud käsitluse kohaselt võis võitnud
kuningas oma käe puudutusega
tervendada neelu ja kurgumand-
lite põletikku. Vastav tseremoonia
oli Inglismaal käibel veel kunin-
ganna Anne ajalgi (valitses 1707–
1714). Frantsisklaste tertsiaride
hulka kuulunud kuningas Ludvig
IX Püha (1215–1270) ja Henri I
abikaasa Matilda põetasid 12. saj
alguses pidalitõbiseid ja puuduta-
sid huultega raviks nende haavu.
Teistel puhkudel saatsid kuningad
abivajajate juurde oma ihuarstid.

Hingestatumad meditatsioonid
Inglise 17. saj õukonnaarstidest on
loonud Londoni St. Pauli toomp-
raost John Donne (1573–1631).
Devotions upon Emergent Occasions
(„Palveid haigevooidis“) valmis
ühe kuuga 1624. a, ning see kuu-
lub tänaseni Inglise kirjanduse
klassikasse. Donne ei oodanud
enda juurde vaimulikku, vaid ars-
ti, kes kuulutaks talle Peetruse sõ-
nadega: „Jeesus Kristus tervendab
su.“ Haiguste müstifitseerimine
pidi aitama jõuda hingehaigus-
te äratundmiseni. Haigused tee-
vad hinge tõsiseks. Klassikaliseks
sai Johann Gerhardi *Meditationes
sacrae ad veram pietatem excitandam*
(„Pühi meditatsioone õige vaga-
duse esiletulemiseks“, 1606), mil-
le koostamisel kasutas Gerhard
Canterbury Anselmi palveid ja
meditatsioone. Gerhardi luterlik
hingehoid oli karmist ristiteolo-
giast läbi imbunud. Arst Kristus
tervendas hinge seda nuheldes:
„Paljusid takistab mure erinevate

¹⁰ Teooria sünniprotsessi kokkuvõtlik üle-
vaade leidub Saard 2013, 208–209.

¹¹ Kirikuisa Hieronymus teadis 380. a mai-
nida, et keisri ristis tema surivoodil 337. a
Nikomeedia Eusebios.

ilmalike ülesannete pärast arvestada Jumala tahtmisega. Nõnda siis saadab Jumal neile haigusi, et nad hakkaksid iseenda eest hoolitsema.“ Haigusest kui vaimsest äratusest kirjutas Donne ja midagi analoogset elas 1659. a üle näiteks Blaise Pascal, kes poolhalvatusa karkude abil Port-Royal des Champs kloostri vaevalt liikudes kiitis Jumalat selle vaeva eest, mis oli pannud teda tundma muret oma hinge raskemate haiguste pärast.¹²

Kui 17. saj pääses võimule empiiriline teadus, muutus suhtumine ka religioossetesse imedesse. Üha valjemalt hakkas kõlama kriitikute (näiteks René Descartes) hääl, et mingeid imesid tegelikult ei toimunud ning niinimetatud püha imede ajalugu juhib kristlaskonna fantaasiasse ja distantseerib tõsielust. Pühal ajalool puudus veenvus ja tõesus. Katoliku kiriku ajaloo allikakriitilise uurimise keskuseks kujunesid Prantsusmaa ja Holland. Jesuiit Jean de Bolland hakkas oma õpilastega 1643. a Amsterdamis välja andma entsüklopeedilist sarja *Acta Sanctorum*. See koguteos esitas kriitiliselt läbitöötatult pühakute kohta käivad aktid. Töö tulemuseks tuleb lugeda, et paljud fantaseeritud legendid on tunnistatud katoliku kirikus eelmise sajandi keskel ebaajaloolisteks, kuigi tõsiteadmistest hoiduvad kristlased jätkavad nende austamist ja nendest rääkimist kui tõestisündinuist

¹² *Prière pour demander à Dieu le bon usage des maladies* („Palve, et Jumal laseks haigustest tulu tõusta“, 1659).

(näiteks Aleksandria Katariina).

Kaheksateistkümnenda sajandi valgustusel oli kristliku teoloogia teatud eriküsimustele erinev mõju. 1748. a avaldatud David Hume'i *Essays on Miracles* oli märgiline. Piibli imedel polnud üldtuntud maailmas faktilist alust. Neil puudus kogemuslik üleüldisus ja korratavus. Ime oletamine põhjendusega, et Jumalale on kõik võimalik, muutis looduses toimuva prognoosimatuks ja enustamatuks, elamise maailmas igapäevaselt ohtlikuks. Hume'i kriitikas ilmnis põhjuse ja tagajärje suhte problemaatika. Hiliskeskaegses mõtlemises sündis modernse kausaalse teooria idee käsitus, milles põhjuse ja tagajärje vahelised suhted ei ole loogiliselt vältimatud. Need on üksnes looduse vältimatused, mis tähendavad seda, et nii on alati toimunud. Jumalale pole see aga väidetavalt probleemiks ega kohustavalt siduvaks printsipiks. Teisisõnu: pole vaja mingit loodusseaduse rikkmist, sest pole sellist seadust, mis sunniks nähtusi ilmnema loogilise vältimatusena. On olemas üksnes Jumala absoluutne võim või suur hulk juhuseid. Imesid selle klassikalises tähenduses ei ole olemas. Teoloogid püüdsid seletada, et üleloomuliku tunnistuseta oleks kristlikku ilmutusse uskumine üksnes selle algataja autoriteedist lähtuvalt olnud kaheldav. Imed olid teoloogilise ilmutuse tõendus. Budism ei nõua viitamisi imedele. Judaismis võib olla vihamata Jumalale. Sama ei saa öelda

kristluse või islami kohta. Piibellikke imesid aktsepteerides võis kristlus olla apologetide arvates ajalooline religioon üksnes koos imedega.

Valgustusteoloogid lähtusid eeldusest, et nende aegne maailm, kus kedagi füüsiliselt surnuist üles ei tõusnud ega palvega ei äratatud, oli samasugune ka kõigil eelnevail sajandeil ning püüdsid evangeeliumides kirjeldatud imede lah-tiseletamisel rakendada akommodatsiooniteooriat¹³. Teooria kohaselt olid Jeesus ja varakristlikud apostlid oma missiooni teostamiseks valinud taktikaliselt ajastu arusaamadega kooskõlastumise, suhtlemise ajastule omases maagiliste praktikate ja uskumuste keeles. Aga 19. saj olid teoloogid suures osas akommodatsioonispekulatsioonist loobunud ega pidanud vajalikuks põhjendada Jeesuse jumalikkust evangeeliumi imedega. Eelmisel sajandil õpiti evangeeliumikirjanduses nägema (Rudolf Bultmann, Herbert Braun, Hans Dieter Betz, E. P. Sanders) antiiksest kreeka-romaa kultuurist ülevõetud elemente. Õpiti kirjeldama mil viisil paletiaaliku apokalüptilisest taavariigi kuulutajast sai kreeka-romaa kultuurist laenatud elementide abil hellenistlik-orientaalse imetraditsiooni kohane imetegija, kes vajas imesid iseendasse ja oma sõnumisse uskumise tekitamiseks (Jh 4:48).

USA-s löi 1830. aastatel läbi

¹³ Akommodatsioon – mugandumine, kohanemine, näiteks valitseva mõtteviisiga, uskumustega, tavade ja kommetega.

viinlasest arsti Franz Anton Mesmeri (1734–1815) animaalne magnetismi ravi, mis segunes kiiresti kristluse, ameerikaliku individualismi ja optimismiga. Prantslane Charles Poyen tutvustas mesmerismi Uus-Inglismaa linnades, korraldas hüpnootiseerimisseansse, magnetiseeris rahvast ja tervendas reumatismist ja seljavaludest. Usuti, et magneetiline uni ja fluidum oli jumalik nähtamatu käsi. Aja jooksul siirdus mesmerismi õpetuslik raketuspunkt fluidumist patsiendi sisemaailma. Nad leidsid inimesest eristmelisi tasandeid. Väljaspoolseim on materiaalne ihu, selle all vitaalne loommagneetiline tsoon, siis mõistuslik maailm ja lõpuks hingestatud vaim. Vitaalsete animaal-magneetiliste jõudude aktiveerudes pääses hingeline vaim materiaalsesse ihusse välja voolates, seda ühtlasi tervendades.

Phineas Parkhurst Quimby oli üks paljudest, kes oli saanud 1830. aastatel mesmeristliku äratuse. Quimby ja tema 19-aastane assistent Lucius Burkmar, kes oli eriti tundlik magnetismi suhtes, korraldasid koos mitmeid seansse. Magnetiseerituna muutus Lucius selgeltnägijaks, kes suutis näha imelist tervenemist soovivate haigete haiguste tuumpõhjust. Sellest kujundas Quimby õpetuse, et haigus oli inimeste meeltes olemas juba varem, enne kui nad füüsiliselt haigestusid. Inimene oli uskumuste summa. Kui ta uskus, et ta on haige, siis ta ka oli haige.

Quimby arendas välja terven-

damismeetodi, mis koosnes massaažist ja vestlusest. Ta väitis, et suutis tervendada tiisikusehaigeid, vigaseid, vähi- ja difteeriahaigeid. 1865. a-ks oli Quimby juures käinud juba ligi 12000 usklikku. Eestis luterlikus kirikus praktiseeris 1930. aastate alguses mesmeristlikku imeravimist Häädemeeste õpetaja Ernst Gottlieb Jaesche (1867–1945) (Haava 2013).

Baptistipastor Essek William Kenyon (1867–1948) ühendas evangeelse fundamentalismi ja „uue mõtlemise“ metafüüsika, eesmärgiga anda maailmale uus kristluse ilmutus, luua kristlaste eliit. Baptisti juurtega Kenneth E. Hagin (1917–2003) oli õpetuslikult mõjutatud Kenyoni raamatutest *What Happened from the Cross to the Throne* ja *Two Kinds of Faith*. 1966. a loodi Tulsas Oklahomas organisatsioon Kenneth Hagin Ministries, mis koordineeris koolitus- ja tervendamiskeskuse tegevust. 1974. a asutati piiblikool *Rhema Bible Training Center*, mille peamiseks eesmärgiks oli anda vaimus uuestisündinutele ühtne ja süstematiseeritud õpetus nn ususõna (*word of faith*) piibellikust tõest.

Oma ühes kõige kuulsamas raamatus *The Authority of Believer* („Uskliku meelevald“) kordab Hagin õpetust, et inimene ei või oma vaevadest paraneda, kui ta viljeleb kaotusmeeleolu ja alistub olukordadele. Jumala plaan vaimus uuestisündinu jaoks on, et ta valitseks elus saadud meelevaldaga vaesuse, haiguse ja olukordade üle. Usklik

ei tohi olla „negatiivselt programmeeritud“, usk ei tohi olla ainuüksi usk millessegi. Usk on teatud seaduste järgi toimiv jõud, mis tegutseb alati, kui selle olemust mõistetakse ja kui seda õigesti kasutatakse. Usu vahend on palve ja usklikul palujal on õigus saada ainult positiivne vastus, sest uskliku elus domineerib vaim hinge ja keha üle.

Usk Jeesusesse kui ravitsejasse ja Piibli imedesse, ka kõige ohtlikematesse, pole välja surnud. Neid imiteerivaid imeriitusi pole suudetud alati ka seadusandlusega lõpetada. USA-s on apalatside kogudusi, mis hoolimata 1942. a kehtestatud keelust jätkavad Mk 16:18-l baseeruvat imeriitust mürkmadudega. 1978. a sügisel lahvas Olevistes soomlastest nelipühilaste vahendusel nn tervendusärkamine, mis peamiselt Ukrainast ja Lätist kohale sõitnud nelipühilaste ja baptistide tõttu paisus venekeelseteks tervenduskoosolekuteks. Nõukogude võimuorganite käsul lõpetati need šarlataanlikud tervendusteenistused väljastpoolt Eesti NSV-d tulnud inimestele, kuid tervendamispalvete palumist oma koguduseliikmete eest see korraldus ei lõpetanud (lähemalt: Saard 2010).

Puutusin parandamatu haige ja tervendamispalve küsimusega ise kokku 1984. a. Olevistes oli tuntust koguma hakanud ameeriklase Kenneth Hagini ususõna õpetus, mis rõhutas Piiblis öeldud ja kästud asjade usus teostamist. Jaakobuse kirjast on leitav: „Kui keegi teie seast on haige, siis

ta kutsugu enese juure koguduse vanemad ja need palvetagu tema kohal ja võidku teda õliga Issanda nimel. Ja usu palve päästab tõbise, ja Issand teeb ta terveks..." (Jk 5:14–15). Kirjakohast ajendatuna julgustasin mulle tuttavaks saanud Kohila baptistikoguduse, diabeedi tagajärjel surivoodil oleva noormehe ema, et teeksime nii nagu Jaakobus nõustas. „Kas tahetakse haige ihuga koos hukutada ka usk ja hing?“ küsis ettepanekust ärritatult Kohila baptistikoguduse vanem. Visiiti ei toimunud. Tagantjärele võin tänada, et see vaimulik minu elus ühe religioosse rumaluse ära hoidis. Haigete peal ei ole eetiline antiiksete maagiliste retseptide õigsust ja toimet testida.

„Kuidas ma vahest igatsen, et meil oleks inimesi, nagu Jeesuse ja jüngerite päevil, kes suudaks terveks palvetada. Küsin vahest, et miks meie usk ja usaldus on siiski nii nõrk? /.../ Ja imestan, et usk pole kasvanud selliseks väeks, vaid paljud asjad ja olukorrad on seda nõrgestanud – ja see teeb mind kurvaks /.../ kannan sind palvekästel Jeesuse ette, et Tema sind täidaks oma vaimu väega ja annaks tervise tagasi.“¹⁴ „Aga nüüd pead saama Naotropili see on kapslites rohi ja seda pead võtma kaks karpi järjest iga päev 3x2 kapslit ja siis veel ühe karbi, kui vaid kuskilt saab ja siis 3x1 kapsel päevas. Ja seda rohtu pead muretsema valmis, sest kuu või pooleteise pärast

pead jällegi tegema ühe kuuri, siis võid juba kauem vahet pidada. Need on minu kogemused peapõrutusega. Tänu Jumalale, et Tema meie Lunastaja meid aitab saada hädadest üle /.../ ja tehku Jeesus sind pea terveks.“¹⁵

Kahe tuntud Eesti vaimuliku Harri Haameri ja Evald Saagi abikaasade omavaheline arutlus demonstreerib valdavas osas kristlaskonnas omaks võetud pragmaatilist uskumisviisi – meditsiinilise ravi ja religioosse mõtteviisi sünergilist koostoi- met. Tõsiusklike praktikad, mis välistab meditsiinilise sekkumise, võib liigitada sektantlikuks alternatiivpraktikaks, mida jääb järjest vähemaks seal, kus meditsiin on kättesaadav. Keskmise ameeriklane peab keskmise rootslasega võrreldes mitu korda rohkem palvetama – seda tingib nende ühiskondade erinev sotsiaalne korraldus.

Nõustuda tuleb ka filosoof Sam Harris'e tõdemusega, et ka lääne- maisel meditsiiniteadusel tänapäevased praktikad võivad paarikümne aasta pärast paista meile barbaarsetena. Sellest arusaamiseks pole vaja enamata, kui võtta arvesse tänapäevaste ravimite kõrvalnähtusid. Sellegipoolest on suurem osa inimkeha ja füüsilise maailmakõiksuse kohta käivast teadmisest lääne- pärase teaduse saavutus. Muu on vaist, pärandipõhine teadmine ja enneaegne surm (Harris 2014).

Imedena tõlgendatavatest kogemustest tunnistavad religioossed ja mittereligioossed inimesed, aga igat normaalsusest kõrvalekallet ei peaks nimetama imeks. Käesoleva esseega tänan mind ravinud Lääne-Tallinna Keskhaigla uroloogia osakonna meedikuid.¹⁶ Operatsioonipäeva hommikul juhtus „ime“ – operatsiooniks põhjuse andnud probleem likvideerus mõni tund enne lõikust.

Riho Saard

Viidatud kirjandus

Asikainen, Susanna (2016) *Jesus and Other Men. Ideal Masculinities in the Synoptic Gospel*. Helsinki.

Haava, Ursula (2013) „Ernst Gottlob Jaesche – imearst Häädemeeste pastoraadis“ – *Õpetatud Eesti Seltsi aastaraamat 2013*, 57–80 [http://www.ut.ee/OES/wp-content/uploads/Haava.pdf].

Harris, Sam (2014) *Waking Up. A Guide to Spirituality Without Religion*. New York et al.

Saard, Riho (2010) Tallinna vaim. Peatükk XX sajandi Eesti karismaatilise liikumise aja- ja mõtteloost. Tallinn.

Saard, Riho (2013) *Kristluse ajalugu selle algusest tänapäevani*. Tallinn.

Artikkel ilmunud 2.09.2016 veebiväljaandes Kirik ja Teoloogia

¹⁴ EELKKA (=Eesti Evangeelse Luterliku Kiriku Konsistooriumi arhiiv) Emilie Saag-Karjus. Emilie Saag-Karjusele kirjad Maimu, Harri, Eha ja Eenok Haamerilt. – Maimu Haamer Emilie Saagile 8.3.1988.

¹⁵ EELKKA Emilie Saag-Karjus. Emilie Saag-Karjusele kirjad Maimu, Harri, Eha ja Eenok Haamerilt. – Maimu Haamer Emilie Saagile 16.3.1988.

¹⁶ Olid ka pöidlahoidjad ja eestpalvetajad, kes tegid seda heast tahtest, ilma et oleksin seda eraldi nende käest palunud.